

^KÜRD

xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır

Heydər Əliyev

DIPLOMAT

№ 08 (413) 5-11 Mart, Adar sal 2018
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Hêjaye:

**Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!**

**Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məscidləri.**

**Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.**

Səhəddin Eloğlu

Səh. 2

**Prezident İlham Əliyev yanğın baş verən Respublika
Narkoloji Mərkəzinə gələrək vəziyyətlə tanış olub**

Səh. 14

**Brîtanya xəbatən hikûmeta Kurdistanê ji bo
parastina mafê tak û pêkhatayan bilind dinirxîne**

Səh. 6-9

**Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê
kurd Gêneral Mistefa Barzanî**

Səh. 11

**Kürdlərin həbsdəki
lideri buraxıldı**

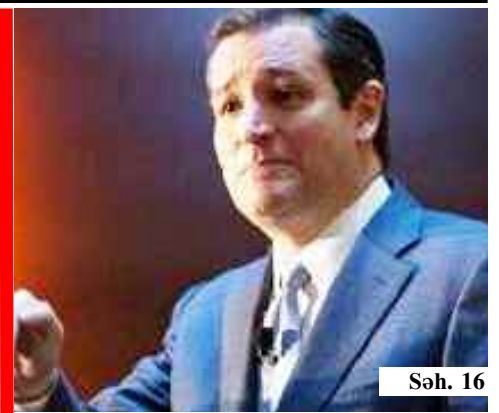
Səh. 14

**Cafer Êminkî baştirin çareserî vekşandina
Kurdan ji proseya siyasî ya Iraqê ye**

Səh. 16

**Масрур Барзани обсуждает кризис отношений
Эрбиля и Багдада с американскими сенаторами**

Səh. 16

**Сенатор Тед Круз выступил в
поддержку независимого Курдистана**

**1947-ci il. Bağirov və Bərzani. Kürd
Peşmərgələrinin Bakıdan köçürülməsi**

Səh. 4

**1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman
davasında kürd xalqının rolu**

Səh. 5

Kürdlər və Kürdüstan

Səh. 10

‘Kürdistan’a karşı tehlikeli bir plan var’

Səh. 12

**Hakkari’de 8 Mart etkinlikleri
de dahil 1 aylık eylem yasağı**

Səh. 12

**Siyasetmedarên Rojava:
Agirbest li Sûriyê bînpê dibe**

Səh. 13

Səh. 11

**Xoyskidən Cümhuriyyət
deputatlarına irad**

Səh. 13

**Serokê berê yê Fransayê rola
Pêşmerge bilind dinirxîn e**

Səh. 14

**‘Divê girîngtirîn hevalbendê
Türkiyê Herêma Kurdistanê be’**

Səh. 14

**Fransa hewla cîbecîkirina
agirbesta li Sûriyê dike**

Prezident İlham Əliyev yanğın baş verən Respublika Narkoloji Mərkəzinə gələrək vəziyyətlə tanış olub

Bakı şəhərinin Xətai rayonundakı Respublika Narkoloji Mərkəzində yanğın baş verib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dərhal hadisənin baş verdiyi Respublika Narkoloji Mərkəzinə gələrək vəziyyətlə tanış olub.

Aidiyyəti qurumların rəhbərləri yanğının başvermə səbəbləri və nəticələri barədə dövlətimizin başçısına məlumat verdilər.

Respublika Baş Prokurorluğunun, Fövqəladə Hallar, Daxili İşlər və Səhiyyə nazirliklərinin birgə məlumatına əsasən, yanğın martın 2-də saat 06.10-da beş korpusdan ibarət Respublika Narkoloji Mərkəzinin bir korpusunda baş verib. Hadisə yerinə dərhal Fövqəladə Hallar Nazirliyinin Dövlət Yanğından Mühafizə Xidmətinin canlı qüvvəsi, texnikası, Səhiyyə Nazirliyinin Təcili Tibbi Yardım xidmətləri cəlb edilib. Ərazinin mühafizəsi və xilasedicilərin maneəsiz fəaliyyəti Daxili İşlər Nazirliyinin Əlahiddə Çevik Polis Alayının və Xətai Rayon Polis İdarəsinin əməkdaşları

tərəfindən təmin olunub. Operativ surətdə həyata keçirilən tədbirlərlə korpusda olan 55 nəfərdən 30-u

xilas edilib, onlardan 3-ü Səhiyyə Nazirliyinin Respublika Toksikologiya Mərkəzinə yerləşdirilib.

Yanğın saat 08:30-da söndürülüb. Hadisə yerinin müayinəsi zamanı 25 nəfərin cəsədi aşkar edilib.

Fakt üzrə Baş Prokurorluq tərəfindən dərhal cinayət işi başlanılıb, həmçinin Baş Prokurorluğun, Daxili İşlər və Fövqəladə Hallar nazirliklərinin təcrübəli əməkdaşlarından ibarət istintaq-əməliyyat qrupu yaradılıb. İlkən araşdırmaların nəticələrinə görə yanğın binanın elektrik şəbəkəsində yaranan nasazlıq səbəbindən baş verib.

Dövlət başçısı hadisənin nəticələrinin tez bir zamanda aradan qaldırılması və yanğının səbəblərinin araşdırılması ilə bağlı təxirəsalınmaz tədbirlərin görülməsi ilə əlaqədar müvafiq tapşırıqlarını verdi.

Prezident İlham Əliyev Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısına və səhiyyə nazirinə həlak olanların ailə üzvlərinə kömək göstərilməsi və zərərçəkənlərə təcili olaraq lazımi tibbi yardım edilməsi ilə bağlı göstərişlər verdi.

Həyata keçirilən tədbirlər Azərbaycan Prezidentinin şəxsi nəzarətindədir.

Prezident İlham Əliyev Misirin Azərbaycanda yeni təyin olunmuş səfirinin etimadnaməsini qəbul edib

Prezident İlham Əliyev Misir Ərəb Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Adel İbrahim Ahmed İbrahimin etimadnaməsini qəbul edib.

Səfir Adel İbrahim Ahmed İbrahim fəxrli qarovul dəstəsinin qarşısından keçdi.

Adel İbrahim Ahmed İbrahim etimadnaməsini Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi. Sonra Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev səfirə söhbət etdi.

Azərbaycanın çox gözəl ölkə olduğunu deyən Adel İbrahim Ahmed İbrahim burada özünü evindəki kimi hiss etdiyini qeyd etdi, Misir xalqının Azərbaycana və Azərbaycan xalqına səmimi hisslər bəslədiyini bildirdi. Səfir hər iki ölkə rəhbərliyinin dəstəyi ilə ölkələrimiz arasında əlaqələrin daha da inkişaf edəcəyinə əminliyini ifadə etdi.

Prezident İlham Əliyev ölkəmizin Misirlə ikitərəfli münasibətlərin daha da inkişaf etdirilməsi və bu ölkə ilə daha yaxın tərəfdaşlıq əlaqələrinin qurulmasına önəm verdiyini dedi. Dövlətimizin başçısı ölkələrimiz arasında qarşılıqlı səfərlərin əhəmiyyətinə toxunaraq bu yaxınlarda Qahirə şəhərində Azərbaycan-Misir Hökumətlərarası Birgə Komissiyasının iclasının uğurla keçirilməsindən məmnunluğunu ifadə etdi. İki ölkənin beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində sıx əməkdaşlığının gələcəkdə də davam etdiriləcəyinə ümidvar olduğunu bildiren

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan ilə Misirin BMT, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı və digər qurumlarda qarşılıqlı dəstək nümayiş etdirdiklərini bildirdi, mövcud siyasi dialoqun səmərəli şəkildə davam etdirilməsinin önəmini vurğuladı. İki ölkə arasında ticarət dövriyyəsinin artırılması üçün iqtisadi sahədə daha çox işlərin görülməsinin vacibliyini qeyd edən dövlətimizin başçısı bu sahədə böyük imkanların mövcud olduğunu bildirdi. Ölkələrimizin qarşılıqlı idxal-ixrac potensialından faydalana biləcəyini deyən Prezident İlham Əliyev, həmçinin sərmayə imkanlarının araşdırılmasının və hər iki ölkədən olan şirkətlərin fəaliyyəti üçün lazımi şərtlərin yaradılmasının əhəmiyyətini qeyd etdi. Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın bütün sahələrdə Misirlə sıx əlaqələr qurmaq niyyətində olduğunu deyərək iki ölkə arasında turizm sahəsində əməkdaşlıq imkanları ilə bağlı müzakirələrin aparıldığını, insanların daha müntəzəm səyahətlərinin təşkil edilməsi üçün birbaşa uçuşların yaradılmasının önəminə toxundu.

Prezident İlham Əliyev səfir Adel İbrahim Ahmed İbrahimin Azərbaycan-da diplomatik fəaliyyəti müddətində ölkələrimiz arasında mövcud olan dost münasibətlərinin inkişafına öz töhfəsini vermək üçün səylərini əsirgəməyəcəyinə əminliyini bildirdi.

Prezident İlham Əliyev Mingəçevir-Bəhramtəpə avtomobil yolunun əsaslı şəkildə yenidən qurulan 26 kilometrlik Aran-Qarağacı hissəsinin açılışında iştirak edib

Prezident İlham Əliyev Mingəçevir-Bəhramtəpə avtomobil yolunun əsaslı şəkildə yenidən qurulan 26 kilometrlik Aran-Qarağacı hissəsinin açılışında iştirak edib.

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin idarə heyətinin sədri Saleh Məmmədov yolun texniki göstəriciləri və görülmə işləri barədə Prezident İlham Əliyevə məlumat verdi.

Azərbaycanda yol-nəqliyyat sisteminin təkmilləşdirilməsi, yeni körpülərin və yolayrıcılarının tikilməsi, magistral yolların salınması sosialyönümlü tədbirlər olmaqla yanaşı, ölkəmizin iqtisadi qüdrətinin nümayişi baxımından da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Regionlarda yol-nəqliyyat infrastrukturunun daha da

layihələr hər bir vətəndaşın sosial rifah halına müsbət təsir göstərir və bölgələrimizin müxtəlif istiqamətlər üzrə potensialını nümayiş etdirir. Bu istiqamətdə icra olunan layihələrdən biri də Mingəçevir-Bəhramtəpə avtomobil yolunun əsaslı şəkildə yenidən qurulmasıdır.

Bildirildi ki, yolun ümumi uzunluğu 26 kilometr, eni isə 12 metrdir. Üçüncü texniki dərəcəli yol iki hərəkət hissəlidir. Hərəkət hissələrinin hər birinin eni 3,5 metrdir. Layihə çərçivəsində iki yeni körpü və beş yeraltı keçid inşa olunub, 53 boru quraşdırılıb. İşlərin yüksək keyfiyyətlə həyata keçirilməsi üçün yolun yenidən qurulması zamanı Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi bütün qüvvəsini səfərbər edib. İnşaat işləri

müasirləşdirilməsi istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirilir. Hazırda respublikamızda kənd yollarının inşası və yenidən qurulması geniş vüsət alıb. Rəmzi "40 yol" layihəsinin həyata keçirilməsi məqsədilə dövlət büdcəsindən və Prezidentin ehtiyat fondundan kifayət qədər vəsait ayrılır. Bununla yanaşı, ölkənin əsas yolları da müasir səviyyədə yenidən qurulur. Görülmə işləri yüksək keyfiyyətlə, həm də qısa müddətdə icra olunur. Azərbaycanda həyata keçirilən yol layihələri avtomobillərin hərəkətinin təhlükəsizliyinə zəmin yaratmaqla, həm də kənd təsərrüfatının inkişafına təkan verir, məhsulun tez bir zamanda istehlakçıya çatdırılmasına hərtərəfli şərait yaradır. Ümumilikdə bu

texniki ardıcılığa uyğun aparılıb. Mingəçevir-Bəhramtəpə avtomobil yolu respublikamızın regionları, o cümlədən Yevlax, Bərdə, Beyləqan rayonları arasında iqtisadi əlaqələrin, həmçinin turizmin və regionların sosial-iqtisadi inkişafı, nəqliyyat xərclərinin azaldılması baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir. Bütün bu xüsusiyyətlərlə yanaşı, Şərq-Qərb və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizlərini əlaqələndirən bir magistral olmaqla tranzit xidmətlərinin səmərəliliyinin artırılmasında da bu yolun mühüm rolu var. Beləliklə, ölkədə yol infrastrukturunun müasirləşdirilməsi istiqamətində əsaslı dəyişikliklərin yer aldığı prosesi hər bir vətəndaş öz həyatında hiss edir.

DAŞKƏSƏN RAYON İCRA HAKİMİYYƏTİNDƏ 11 APREL 2018-Cİ İL TARİXDƏ KEÇİRİLƏCƏK PREZİDENT SEÇKİLƏRİ İLƏ BAĞLI MÜŞAVİRƏ KEÇİRİLMİŞDİR

Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyətinin iclas zalında Rayon İcra Hakimiyyəti Başçısı Aparatının və 11 aprel 2018-ci il tarixdə keçiriləcək Prezident seçkilərində Yeni Azərbaycan Partiyasının Mərkəzi Seçki Qərarlarının Daşkəsən rayon şöbəsinin birgə təşkilatçılığı ilə rayon müşavirəsi keçirilib.

Müşavirədə məntəqə seçki komissiyalarının sədrləri, rayonun idarə, müəssisə, təşkilat rəhbərləri, RIHB-nin şəhər, qəsəbə və kənd inzibati ərazi

vasitələrlə tam təmin edilmişdir.

Məcəllənin 46-cı maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq seçici siyahıları aidiyyəti qurumlar da bu işə cəlb olunmaqla işlənilib hazırlanmış, ərazidən köçüb gedənlər və vəfat etmiş şəxslər seçici siyahılarından çıxarılışlar. Seçici siyahılarının dəqiqləşdirilməsində "Ev təsərrüfatlarının uçotu" kitablarından əsas vasitə kimi istifadə olunmuşdur. Seçki gününədək 18 yaşı tamam olanların, ordu sıralarına çağırılan və tərxis olunan gənclərin, ali və

şöbəsinin reisi Vəfadar Orucov isə bildirib ki, seçki sənədlərinin vaxtında gətirilməsi və itkisiz çatdırılması, eyni zamanda seçki ərəfəsində, xüsusi ilə seçki günü sabitliyin və asayişin qorunub saxlanması, seçki məntəqələrinin qanunauyğun şəkildə mühafizəsinin təşkili məqsədilə operativ qruplar yaradılmışdır.

O qeyd edib ki, itirilmiş və müddəti bitmiş şəxsiyyət vəsiqələrinin verilməsi üçün RIHB-nin şəhər, qəsəbə və kənd inzibati ərazi dairəsi üzrə nümayəndələri ilə birlikdə qrafik tərtib olunmuşdur və yaradılmış həmin qruplar vasitəsi ilə hər bir yaşayış məntəqəsində bu məsələ tam öz həlli-ni tapır.

Rayon Telekommunikasiya Qovşağının reisi Aslan Rüstəmov, Elektrik Şəbəkəsinin reisi Mahir Babayev çıxışlarında deyiblər ki, rayonun bütün seçki məntəqələrində rabitə təminatı və elektrik enerjisinin verilməsində bütün zəruri texniki məsələlər yüksək səviyyədə həyata keçirildiyinə görə bu sahələrdə heç bir problem yoxdur. Qarşıya çıxan biləcək bu və ya digər problemlərin vaxtında həll olunması üçün də bütün avadanlıqlarla təchiz olunmuş növbətçi qruplar yaradılmışdır.

Sonra Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyətinin Başçısı Əhəd Abiyev idarə, müəssisə, təşkilat rəhbərlərinə, icra nümayəndələrinə vətəndaşların tələb və ehtiyaclarına, ərizə və şikayətlərinə hər zamankı kimi daim diqqətlə yanaşmaları üçün öz tapşırıqlarını verib.

Müşavirənin yekununda Əhəd Abiyev bir daha da əmin olduğunu bildirib ki, seçki kampaniyası zamanı heç bir qanun pozuntusuna və saxtakarlığa yol verilməyəcək, respublikanın bütün şəhər və rayonlarında olduğu kimi Daşkəsən rayonu ərazisində də seçkilər Məcəllənin tələblərinə uyğun şəffaf, ədalətli, demokratik keçiriləcəkdir.

dairəsi üzrə nümayəndələri iştirak edə bilər.

Yığıncağı giriş sözü ilə açan Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyətinin Başçısı Əhəd Abiyev çıxışında deyib ki, qarşıdan gələn Prezident seçkiləri Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinin tələblərinə tam uyğun şəkildə təşkil olunmalı, azad, sərbəst və şəffaf keçirilməlidir. Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinin 98-ci maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq seçkilərin yüksək səviyyədə və müntəzəkli keçirilməsi, vətəndaşların rahat səsverməsi, komissiya üzvlərinin və müşahidəçilərin normal fəaliyyəti üçün rayon ərazisində fəaliyyət göstərən 42 seçki məntəqəsi tam hazırkı vəziyyətinə gətirilmiş, lazımi avadanlıq və texniki

orta-ixtisas məktəblərində əyani təhsil alan tələbələr üçün xüsusi diqqət yetirilmişdir.

Yararsız hala düşmüş lövhələr yeniləri ilə əvəz edilmişdir.

Əhəd Abiyev xüsusi olaraq diqqətə çatdırıb ki, seçkiqabağı təşviqat materialları yalnız bu məqsədlə hər bir seçki məntəqəsinin ərazisində quraşdırılmış xüsusi lövhələrdə yerləşdirilməlidir.

Rayon İcra Hakimiyyətinin Başçısı Məcəllənin 1.1.28-ci maddəsinin tələblərinə əsasən uzaq və yolu çətin keçilən yerlərdə yaşayan seçicilərin seçki məntəqələrinə çatdırılması üçün nəqliyyat vasitələrinin ayrılmasının təmin edilməsinə görə aidiyyəti qurumlara tapşırıq və tövsiyələrini vermişdir.

Daşkəsən Rayon Polis

LAÇIN RAYONU İCRA HAKİMİYYƏTİ BAŞÇISI AQIL NƏZƏRLİNİN VƏTƏNDAŞLARLA NÖVBƏTİ SƏYYAR QƏBULU KEÇİRİLMİŞDİR

Laçın Rayonu İcra Hakimiyyəti başçısı Aqil Nəzərlinin Bakı şəhəri, Suraxanı rayonu, Yeni Günəşli qəsəbəsi ərazisində

lu keçirilmişdir. Görüşdə Laçın Rayonu İcra Hakimiyyətinin başçısı Aqil Nəzərli çıxış edərək, ölkəmizdə və rayonda görülən

fəaliyyət göstərən 18 nömrəli Laçın tam orta məktəbinin binasında həmin ərazidə müvəqqəti məskunlaşmış Laçın rayonundan olan məcburi köçkünlərlə görüşü-səyyar qəbu-

l işlərdən və qarşıda duran vəzifələrdən danışmış, ərazidəki laçınlı məcburi köçkünlərin gündəlik qaygıları ilə maraqlanmışdır.

45 nəfərin iştirak etdiyi görüş

başla çatdıqdan sonra məcburi köçkünlərlə səyyar qəbul təşkil edilmişdir. Həmin qəbulda 6 nəfərin müraciəti dinlənilmiş, bu müraciətlərə baxılması üçün aidiyyəti üzrə tapşırıqlar verilmişdir.

Daha sonra Laçın Rayonu İcra Hakimiyyətinin başçısı Aqil Nəzərli 18 nömrəli Laçın tam orta məktəbinin fəaliyyəti ilə yaxından tanış olmuş, Laçın Rayon Təhsil Şöbəsinin müdiri Nicat Həsənov məktəbin fəaliyyət barədə rayon rəhbərinə ətraflı məlumat vermişdir.

Görüşdə Laçın Rayon İcra Hakimiyyəti başçısı aparatının məsul işçiləri, idarə müəssisə, təşkilat rəhbərləri, müvafiq inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndələr iştirak etmişlər.

Məcburi köçkünlər onlara göstərilən davamlı dövlət qayğısına görə ölkə başçısı cənab İlham Əliyevə dərin minnətdarlıqlarını bildirmişlər.

SUMQAYIT ŞƏHƏR HEYDƏR ƏLİYEV MƏRKƏZİNDƏ 1988-Cİ İL SUMQAYIT HADİSƏLƏRİNƏ HƏSR OLUNMUŞ DƏYİRMİ MASA KEÇİRİLİB

Sumqayıt şəhər Heydər Əliyev Mərkəzində 1988-ci il fevralın 28-də Sumqayıtda baş verən hadisələrlə bağlı dəyirmi masa keçirilib. Sumqayıt şəhər İcra Hakimiyyəti başçısının müavini Teymur Səmədov bildirib ki, Sumqayıt hadisələri Ermənistan və SSRİ xüsusi xidmət orqanları tərəfindən hazırlanaraq törədilmiş təxribat idi. Bu təxribata əl atmaqla sübut etməyə çalışdılar ki, ermənilərlə azərbaycanlıların birgə yaşaması mümkün deyil. Tarixin müxtəlif dövrlərində Ermənistanın terrorçu təşkilatları Azərbaycan əhalisinə qarşı daim təxribat törədib, dinc əhaliyə qarşı zorakılıq tətbiq edib. Bu təxribatların növbəti məkanı Sumqayıt oldu.

Vurğulanıb ki, cinayətin təşkilatçıları məsuliyyətə cəlb etmək üçün müvafiq beynəlxalq orqanlara müraciət edilməsi və bunun üçün

hüquqi əsasların müəyyən olunması, qaranlıq qalan məqamları araşdırmaq üçün Azərbaycan prezidenti İlham Əliyevin göstərişi ilə Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğu tərəfindən bu cinayət işi təkrar icraata götürülüb və bu xüsusda istintaq hərəkətləri davam etdirilir. Əməkdar jurnalist, bu hadisələrin tədqiqatçısı Eyrüz Məmmədov qeyd edib ki, 1988-ci il fevralın 27-29-da Sumqayıt şəhərində baş vermiş məlum hadisələrin fəal iştirakçılarından biri dəfələrlə məhkum edilmiş, milliyətcə erməni Qriqoryan Eduard Robertoviç adlı Sumqayıt şəhər sakini olub. Eduard Qriqoryan öz ətrafında adamları cəmləşdirib onlara rəhbərlik edərək, "ermənilərə ölüm", "ardımca" və sair çağırışlarla özündə olan və əvvəlcədən hazırlanmış siyahıya əsasən erməni millətindən olan şəhər sakinlərinin evlərinə hücumlar həyata keçirib. Nətiq bildirdi ki, bu hadisələrin mahiyyətini dünya ölkələrinə çatdırmaq üçün müxtəlif dillərdə kitab və broşürlər nəşr edilib. Sumqayıt Dövlət Universitetinin prorektoru, professor, bu hadisələr barədə bir neçə kitabın müəllifi Ramazan Məmmədov vurğuladı ki, Sumqayıt şəhərində zərərçəkən ermənilərin əksəriyyəti "Krunk" cəmiyyətinə könüllü maddi vəsait köçürməkdən imtina edənlər olub. Şahidlərin ifadələri ilə müəyyən edilib ki, "Krunk" cəmiyyətinə pul köçürən ermənilərin evləri hücumla məruz qalmayıb.

Digər çıxışçılar qeyd edib ki, hadisələrin icracılarından ən fəalının erməni olması, hadisədən 10 gün əvvəl Sumqayıtın bütün əmanət kassalarından ermənilərin öz əmanətlərini kütləvi şəkildə götürmələri, qırğınların videolentə alınması üçün erməni operatorlarının əvvəlcədən hadisələrin planlı şəkildə törədiləcəyi yerlərdə özlərinə xəlvəti çəkiliş mövqeyi seçmələri, iki gündən sonra həmin lentlərin montaj edilib bütün dünyanı dolaşdırılması və bu kimi faktlar sübut edir ki, Sumqayıt hadisələri Ermənistan və SSRİ xüsusi xidmət orqanları tərəfindən hazırlanaraq törədilmiş təxribat idi.

SAMUXDA "NARKOMANİYAYA YOX DEYƏK" ADLI MAARİFLƏNDİRİCİ SEMINAR KEÇİRİLDİ

Samux rayon Polis İdarəsi əməkdaşları tərəfindən rayon məktəblərində "Narkomaniyaya yox deyək" mövzusunda təşkil edilən tədbirlər silsiləsi davam edir. Növbəti maarifləndirici tədbir Seyidlər

kənd tam orta məktəbdə məktəbin X, XI sinif şagirdlərinin iştirakı ilə təşkil edilib. Tədbirdə ilk olaraq çıxış edən məktəbin direktoru Firdus Məmmədova, gənc nəslin savadlı, vətənpərvər ruhda böyüməsi, sağlam inkişaf etməsi, zərərli veridşlərdən uzaq olması üçün məktəbdə görülən işlərdən və tədbirlərdən söz açıb.

Daha sonra Polis İdarəsinin reis müavini polkovnik-leytenant Kazım Bayramov və Rayon Polis İdarəsinin Yetkinlik yaşına çatmayanlarla profilaktik işin təşkili şöbəsinin baş inspektoru İlqar Verdiyev narkomaniya və onun fəsadları, həmçinin dini radikalizm barədə geniş məlumat verib. Keçirilmiş maarifləndirici seminarın sonunda məktəbliləri maraqlandıran suallara ətraflı cavablandırılıb.

1947-ci il. Bağirov və Bərzani. Kürd Peşmərgələrinin Bakıdan köçürülməsi

Kürd xalqının əfsanəvi lideri, general Molla Mustafa Bərzaninin ölümündən 39 il ötdü

(Əvvəli ötən sayımızda)

Azərbaycanda olduğu dövrdə Mustafa Bərzaninin burada yaşayan kürdlərlə çoxsaylı görüşləri təşkil olunur, habelə o, Ermənistandakı kürdlərlə tanış olmaq üçün dəfələrlə Yerevana gedir. Onun təklifləri sayəsində Bakıda kürd yazıçı və şairlərinin əsərləri çap olunur, Yerevanda isə kürd radiosu açılır və 1937-ci ildə bağlanmış kürd dilində qəzet bərpa edilir. Həmin dövrdə Yerevan pedaqoji məktəbində kürd fakültəsi açılır, Ermənistan Dövlət nəşriyyatında ("Armqosizdat") isə kürd dilində ədəbiyyatın nəşri üzrə xüsusi komissiya yaradılır. Bu da hamısı deyil: Ermənistan Yazıçılar İttifaqının tərkibində kürd seksiyası, Ermənistan Elmlər Akademiyasında kürdşünaslıq bölməsi, Yerevan universitetində isə kürdoloji fakültə yaradılır. Azərbaycana nisbətən, Ermənistanda kürdlərlə bağlı tədbir və yeniliklərin çoxluğunu isə yaqın ki, Mirçəfər Bağirovun Bərzaniyə olan nisbətən inamsız münasibəti ilə əlaqələndirmək olar.

Bərzaninin daha bir ideyası Azərbaycan ərazisində Kürd muxtar rayonunu bərpa etmək idi. Məlum olduğu kimi, vaxtilə Laçın, Kəlbəcər, Qubadlı, Zəngilan, Füzuli, Cəbrayıl və Şuşa rayonlarının ərazisində "Qırmızı Kürdüstan" mövcud idi. Sonralar ləğv olunan həmin strukturun yenidən yaradılması ideyası istər Moskvada, istərsə də Bakıda

ay vaxt, silah-sursat verilməsini, hərbi təlimlər üçün şərait, sonra da İrana qayıtmaq üçün icazə verilməsini xahiş edir. İrandan təslimçi qaçışın revansını götürmək ideyası həm Moskva, həm də Bakıda partiya rəhbərliyinin xoşuna gəlir. 1949-cu ildə DİN-in Staline məruzəsində bu barədə deyilir: "Mustafa Bərzaninin arzularına uyğun olaraq Azərbaycan KP(b) MK-nin katibi yoldaş Bağirov hökumətə Bərzaninin dəstəsinin Xəzər dənizi sahilindəki düşərgələrdən birində yerləşdirmək, onları ərzaq və sursatla təmin etmək, habelə şəxsi heyəti hərbi işə öyrətmək barədə təkliflər verib".

Hökumət müvafiq qərarı qəbul edir. Həmin qərara əsasən, Bərzaninin dəstəsindən 3 atıcı bölük, artilleriya batareyası, minaatıcı batareya, minaax-taran təqim, rabitə və tank təqimləri formalaşdırılır. SSRİ Silahlı qüvvələri Nazirliyindən şəxsi heyətə təlim keçmək üçün 25 zabıt göndərilir.

Elə görünür ki, SSRİ Bərzaninin dəstəsindən ordu özəyi kimi istifadə etməklə miqyasca böyük olmayan müharibəyə hazırlaşır. Əks halda onun əsgərlərindən tankçı hazırlamaq nəyə gərəkdir?! Ancaq çox tezliklə bəlli olur ki, Sovet rəhbərliyi kürd xalqının planlarını qətiyyənlə düzgün anlamayıb: Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizliyi Nazirliyinin (DTN) Moskvaya məlumatında göstərilir ki, Bərzaninin şeyx komissar-

ərazisindən çıxarılсын və bacardıqca İranla sərhəddən uzaqda yerləşdirilsin..."

Bağirovun təklifi yetərli olur. SSRİ Nazirlər Sovetinin 1948-ci il 9 avqust tarixli qərarına əsasən DİN tərəfindən Bərzaninin dəstəsinin Bakıdan çıxarılaraq Özbəkistan SSR ərazisinə, Daşkənd dəmir yolunun Verxneye-Komsomolskoe stansiyasına daşınmasına başlanılır. Bakıdan kürdlərin çıxarılması birdəfəlik aksiya kimi yox, hissə-hissə, xırda dəstələr halında icra olunur. Onlar yeni ərazidə kolxozlarda yerləşdirilir, eyni zamanda burada hərbi təlimləri keçmək üçün şərait də yaradılır. DİN-in məruzəsində qeyd olunur ki, 1948-ci ilin sonunda Mustafa Bərzanin Özbəkistan kommunistlərinin başçısı Yusupovla görüşü olur və həmin görüşdə Bərzani öz dəstəsinin şəraitindən narazılığını bildirərək vəziyyətin və gələcək planların müzakirəsi üçün Stalinlə görüşü təşkil etməyi Yusupovdan xahiş edir.

Göründüyü kimi, Sovet hökuməti Bərzaninin heç də "kommunizm qurucusu" olmadığını aydınlaşdıraraq kimi kürdlərin Bakıdan uzaqlaşdırılmasını qərarına gəlir. Yəni, bu siyasi oyunda hər kəsin öz mənafeyi vardı, üstəlik bu mənafehlər üst-üstə düşmürdü. Həmin dövrdə (ta 1950-ci illərin ortalarına qədər) kürdlər Yaxın Şərqdə SSRİ-nin yeganə müttəfiqi idi və Moskva onlardan istər İraqda, istərsə də Suriyada Qərbə qarşı yararlanmaq niyyətindəydi. Bərzani isə öz növbəsində ya İranda, ya da İraqda müstəqil Kürdüstan dövləti qurmaq üçün əlləşirdi.

DİN-in məruzəsindən də görünür ki, Bərzaninin dəstəsinin Azərbaycandan kənarlaşdırılmasında maraqlı olan şəxslərdən biri məhz Bağirov idi. Kürd müəlliflər tərəfindən yazılmış "Mustafa Bərzani" bioqrafik kitabında da bu versiya vurğulanır. Kitabdan bir epizod:

"Bərzani tərəfdarları özlərinin Orta Asiyaya sürgün olunmalarını repressiya

kimi qəbul edirlər və Bağirovla Bərzani arasındakı münasibətlərin pisləşməsi ilə əlaqələndirirlər. Məsələn, onlar Daşkənddə Orduxan Cəllə belə bir əhvalat danışır: "Bağirovun ad günündə bayram süfrəsi arxasında yubilyarın yaxınları ilə bərabər "Tudə"nin MK-nin katibi Pişəvəri və general Bərzani də əyləşibmiş. Şən söhbətlər və sağlıqlardan sonra Bağirov hiss edir ki, Bərzani çox qayğılıdır və üzünü ona çevirərək soruşur: "Niyə heç nə yemirsən?" Bərzani isə cavab olaraq yoldaşları ac və yoxsul olduğu bi vaxtda SSRİ-yə əylənmək üçün gəlmədiyini söyləyir. Məhz həmin məclisdən bir qədər sonra kürdlər Bakıdan çıxarıldığından Bərzani tərəfdarları köçürülmə əməliyyatının Bağirovun onlara qarşı münasibətinin soyuması ilə bağlayırlar". Belədir, ya yox? – hökm vermək çətinidir. Fakt odur ki, kürdlər Özbəkistan kolxozlarından, bir hissəsi isə Altay vilayətində yerləşdirilir. Bərzani narazılığını Staline yazdığı məktublarla ifadə edir. O, Staline 72 məktub yazır, ancaq heç bir cavab almır. Bərzani fərz edir ki, məktublar Staline gedib çatmır, odur ki, qonşuluqda yaşayan bir qadından Moskvaya getməyi və məktubu orada poçt qutusuna salmağı xahiş edir. Kürdlərin həmin vaxtlardakı narazılıqlarını sonralar Xruşşovla görüşündə Bərzani zarafatla bu cür ifadə edəcəkdə: "Mən 5 dövlətə qarşı vuruşmalı olmuşam – İraq, İran, Türkiyə, Azərbaycan və Özbəkistana qarşı". Bəzi kürd tarixçiləri Bağirovun Bərzaniyə qarşı intriqalar apardığını və bu işdə Beriyanın xidmətindən yararlandığını yazır. Ancaq Pavel Sudoplatovun xatirələrindən də görünür ki, Stalinin xarici siyasət sahəsində böyük ümidlər bağladığı Bərzani ilə çətin ki Beriyanın açıq qarşıdurmaya keçərdilər. Sudoplatova, görə, kürdlərin Azərbaycandan Özbəkistana köçürülməsi ideyası başdan ayağa Moskvanın ideyası idi və SSRİ-nin Yaxın Şərqə maraqlarının soyuması fonunda bu addım siyasi cəhətdən düzgün addımdı. Sudoplatov yazır: "Mən Yusupovun kabinetinə Bərzaninin başçılığı altında İrandan Azərbaycana qaçmış 3000 kürdün məskunlaşdırılması təklifi ilə gəlmişdim. Onları Qafqazda saxlamaq çox təhlükəli idi, odur ki, rəhbərlik kürdləri Özbəkistana köçürmək qərarına gəlmişdi..."

Kürdlərin Özbəkistan dövrü 1958-ci ilə qədər – İraqda 14 iyulda kral II Feysəlin devrilməsinə qədər davam edir. Mütəlqəyyətin süqutundan sonra molla Mustafa Bərzani İraqa dönür...

Məmməd Süleymanov

neqativ qarşılanır. O cümlədən, Mirçəfər Bağirov həmin ideyaya böyük skepsislə yanaşırdı, Bərzaninin öz millətinin nümayəndələrinə nəzarət istəyini isə onun "öz xanlığını yaratmaq" cəhdi kimi qiymətləndirirdi. Ümumiyyətlə, kürd xalqında olan arxaik tayfa münasibətləri və sərt iyerarxiya Mirçəfər Bağirovun tənqidinə səbəb olur.

Bərzaninin digər istəyi isə İraqa dönəndən sonra orada Kürdüstan dövləti yaratmaq barədə Staline yola getirmək idi. Sudoplatovun memuarlarından bəlli olur ki, Stalin həmin ideyaya da qol çəkmir.

Vadim Udilov "SSRİ-də terror aktları və təxribatlar" kitabında yazır: "Bərzani bəyan edir ki, İran hakimiyyətinə qarşı mübarizəni davam etdirmək niyyətindədir və Sovet hökumətindən onun dəstəsinə istirahət üçün bir neçə

ları inancılı kürdlər, həmçinin azərbaycanlılar qarşısında xütbələrlə çıxış etməklə onları heç də Sovet hakimiyyətini sevməyə çağırırdılar. Yəni, söhbət teokratik bir iyerarxiyadan gedir, Bərzaninin Sovet quruluşu haqda söylədiyi pafoslu kəlmələr isə niyyətlərini ört-basdır etmək fəndindən başqa bir şey deyilmiş.

DİN-in Staline məruzəsində deyilir: "Bir müddət sonra agentura yolu ilə müəyyən edildi ki, Mustafa Bərzani siyasi savadsız şəxs olmaqla bərabər, kürd tayfalarını birləşdirərək onlardan knyazlıq qurmaq və bu knyazlığın rəhbəri olmaq niyyətindədir. O, SSRİ-də olduğu dövrə onun heç nəyə öhdəlik götürmədiyi müvəqqəti bir təzahür kimi baxır. Bu cür əhval-ruhiyyəni nəzərə alaraq yoldaş Bağirov hökumət qarşısında məsələ qaldıraraq ki, kürd xalqının dəstələri Azərbaycan SSR

Əvvəli ötən sayımızda

Amma təəssüflər olsun ki, mən sizin Qalaya tamaşa edə bilmədim. Yazıq xan safürekliyi-yindən rus sərdarının bu hiyləsini anlamayıb buyurdu ki, nə eybi var, Gəncəyə bir neçə gün gec gedərsiniz. Buyurun, gedək bir-iki gün bizə qonaq olun. Qalaya tamaşa edin. Sərdar bir az fikirləşdikdən sonra dedi ki, bir gecə-gündüz hüsurunuzda qonaq olmaq asandır. Bu söhbətdən sonra onlar qoşunla Qalaya tərəf üz qoydular. Xan bağı deyilən yere çatarkən sərdar qoşuna əmr etdi ki, bu qədr adamın şəhərə girməyinə ehtiyac yoxdur. Bir neçə yüz nəfər mənimlə Qalaya gəlsin, qalan qoşun biz geri qayıdanacan burda gözləsin. Rus sərdarı neçə yüz əsgər götürüb, Qalaya xanın hüsuruna gəldi. Qalaya daxil olan kimi sərdar dönüb rusca öz əsgərlərinə əmr edərək sıraya düzdü. Xan soruşdu ki, nə üçün əsgərləri sıraya düzdünüz. Sərdar buyurdu ki, əsgərləri sizin şərəfinizə sıraya düzdüm. Bundan sonra sərdar rusca əsgərlərə nə dedisə, onlar tələsik yürüyüb bürç və bari

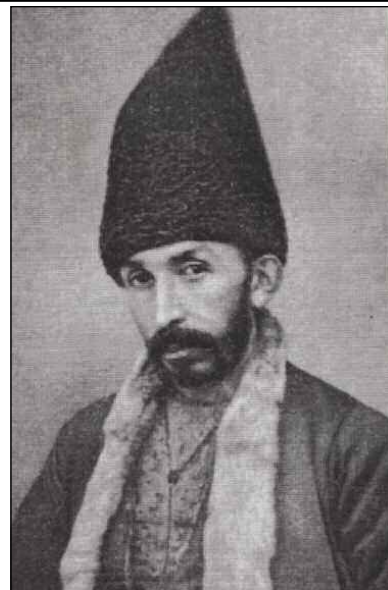
ki, mənə kömək əlinizi uzadasınız. Bundan sonra cənabınıza təbə oluram. Xan həmin ərizəni bir Qur'ani-Şərifin arasına qoyub, onu da möhürləyib, şahə göndərdi. Bunun da mənası o idi ki, and olsun bu Qur'ani-Şərifə ki, cənabınıza təbə olacağam.

Şahənşah ərizəni alan kimi dərhal 12 minlik qoşun toplayıb, topxanası ilə birlikdə İbrahimxəlil xanın oğlu Əbülfət ağanın sərkərdəliyi ilə xanın köməyinə göndərdi. Bu tərəfdən rus sərdarını bu əhvalatdan xəbərdar etdilər. Sərdarın əmri ilə həmin saat gecə vaxtı bir neçə yüz əsgər toplanıb, xəbər gətirən adamın sərəncamına verildi.

Qoşun aşağı bürçün altında yerləşən lağımdan keçərək Şuşakəndə gəldi. Qoşunun başçısı Şuşakənddən bir neçə erməni bələdçisi götürüb dağların etəkləri ilə gizlincə İbrahimxəlil xanın məskən saldıqı yere tərəf hərəkət etdilər. Qoşun xanın səngərlərinə çatarkən İbrahimxəlil xan çadırında öz dövlət əyanlarının əhatəsində əyləşib, söhbət edə-edə qızıl qəlyan çəkirdi. Bu məclisdə mənim, yəni,

ildə «Tarixi-Qacariyyə»də və «Qarabağ tarixi»ndə şərh edilir. Oxumaq istəyənlər həmin tarix kitablarına müraciət edə bilərlər. Bizim məqsədimiz isə bu illərdə erməni tayfası ilə müsəlmanlar arasında baş vermiş əhvalatları (iğtişaş və qırğınları) bəyan etməkdir. Elə ki rus dövləti Qafqaz məmləkətinə hakim oldu, hər yerdə sakitlik yarandı. Heç bir millətin bir-biri ilə işi yox idi. Hər kəs öz işi ilə məşğul idi və hər millət öz qanunu ilə məbədlərində ibadət edirdilər. Heç bir millət bir-birinə hücum etmirdi. Xüsusən, ermənilərlə müsəlmanlar arasında çox vaxt məhəbbət və dostluq olub, bir-biri ilə alış-veriş edirdilər. Xanlıqlar zamanında ermənilər və müsəlmanlar arasında belə mehribançılıq var idi. Hətta İbrahim xan erməni mülklərindən Məlik Şahnəzərin qızı Hurizad xanımı özünə kəbinli arvad etmişdi. Həmin Hurizad xanımın Böyük məscidin həyətinə hal-hazırda vaqviyyatı var. Əfsuslar olsun ki, erməni tayfasının indi təbiəti dəyişib. Zahirələri batinləri ilə bir deyil. Zahirən özlərini dost kimi göstərsələr də, batinləri ədavətliyədir. Özləri də görürlər ki,

qundaqsaz İsaballı adlı bir erməni başqa ermənilərlə birlikdə müsəlmanların şəbeh gətirməyini təqlid edərək istehza edərlərmiş. Müsəlmanlar hadisədən xəbərdar olan saat dükən-bazarı bağlayıb Xan bağına getdilər və şəhərin hakimi Cəfərqulu xanı Qalaya gətirdilər. Şəhərdə böyük bir qovğa üz verdi. Böyük-küçük hamı hakim tərəfə üz qoydular. Bu hal-dan çox qorxuya düşmüş hakim nə qədər istədi ki, müsəlmanları sakitləşdirdisən, mümkün olmadı. Axır, bir bəhanə ilə aradan çıxıb evinə getdi. İğtişaş get-gedə şiddətlənirdi. Onun qarşısını almaq üçün Şuşakənddə olan digər şəhər hakimi Ala bəyi gətirdilər. Ala bəy atlı meydana daxil olan kimi xalq onu araya aldı. Mirhadi adlı bir seyid irəli gəlib Ala bəyi çəkib atdan yerə saldı və vurub baş-gözünü yarıdı. Xalq üz qoydu ermənilərin üstünə. Ermənilər tamam dükandan çıxıb qaçdılar. Kimisi dükanı bağladı, kimisi bir qapısını ördü, kimisi də buna firsət tapmayıb ayaqyalın üz qoydular qaçmağa. Bir para uzaqqören müsəlmanlar qaçan ermənilərin bir parasını evlərinə

sonra əyləşdilər. Hava soyuq olduğuna görə bir az quyunun kənarında oturub qızındıqdan sonra xurcunlarında

Hicri 1321-ci (miladi 1903) il tarixində müsəlman kəndindən olan Məhəmməd və Salman adlı iki qardaş öz yüzbaşılıqlarına etiraz əlaməti olaraq qaçıb meşənin içində kömür yandıran Aleksan adlı dağlı bir erməninin yanına

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında Kürd Xalqının rolu

bəndeyi-həqir Nəvvab Mir Möhsünün ana babası mərhum Əmiraslan bəy də iştirak edirdi. Birdən xana xəbər verdilər ki, rus qoşunu sənin üstünə gəlir, Xan qalxıb neçə dəfə təkrarən dedi:

— Ey kafir, ey kafir!..

Dərhal emirli atılarından birisi bir güllə atıb əsgərin birini öldürdü. Bu zaman rus əsgərləri dərhal birlikdə onların üzərinə atəş açdılar. Güllələrin bir neçəsi İbrahim xana dəydi və kürsüdən yıxıldı. Xanın övrət-uşağı tökülüb onun bədənini qucaqlayıb ağlaşmağa başladılar. Atılan güllələrdən neçəsi onlara, əyanlara və nökerlərə dəydi. Qalanlar isə hərə bir şey götürüb, müxtəlif tərəflərə qaçdılar. Əmiraslan bəy dərhal mərhumə Gövhər ağanı və qızıl qəlyanı götürüb qaçdı. Məzlum xanın ev əhli və uşaqlarından salamat qalanlarını onun adamları götürüb qırğından xilas etdilər. Əmiraslan bəy isə Gövhər ağanı möhkəm və təhlükəsiz bir yerdə gizlədi. Sonra isə gəlib bir az yemək əldə edib, Gövhər ağaya gətirdi. Gövhər ağa gözü yaşlı istər-istəməz bir neçə loxma yedi. Əmiraslan bəy Gövhər ağanı birtəhər sakitləşdirib, sonra öz evinə gətirdi.

Digər tərəfdən İbrahim xan öldürüldükdən sonra onun atlı dəstələri də dağılıb hərəsi bir tərəfə getdi. Hadisə yerindən uzaqlaşan xan atıları Nabatxan deyilən yerdə Əbülfət ağanın qoşununa rast gəldilər. Əbülfət ağa gördü ki, bir neçə atlı sürətlə hərəkət edirlər. O, nökerlərinə buyurdu ki, o atıları qaytarıb, onun hüsuruna gətirsinlər. Atıları İbrahim xanın başına gələn əhvalatı eşitcək hönkür- hönkür ağladıqdan sonra qoşunla ordan geri, İrana qayıtdı ki, şahdan yeni fərman sadir ola.

Xülasə, bu əhvalat ətraflı şək-

təbiətlərinin bu cür ədavətli olmasından həmişə zərər çəkirlər.

BAĞIRQAN DAĞI

Bu halda bir neçə gəlmə erməni tayfasının törətdiyi əhvalatlardan yazmaq lazımdır. Əvvəla, mərhum İbrahim xanın hökmranlığı zamanında Pənahabad, yəni Şuşa qalasının şərq tərəfində Bağırqan dağı deyilən yerdə bir uca qaya vardı. Həmin dağda öz təbəələri ilə Avan Koxa adlı bir erməni yaşayırdı. Avan Koxa öz təbəələrinə buyurmuşdu ki, harda əllərinə müsəlman düşsə, tutub onun hüsuruna gətirsinlər. Avan Koxanın əmrilə tutulmuş müsəlmanı çıpaqlayıb üzü üstə yerə yıxardılar. Sonra onun arxasının dərisindən dörd barmaq enində bıçaqla boynundan qom ətinəcən iki tərəfdən xətt çəkirdi və dərinin ucunu aşağı aydırılmış ağacın qüvvətli bir budağına bənd edib budağı buraxırdılar. Ağacın budağı qüvvətlə yuxarı qalxanda o yazıq müsəlmanın dərisi boynuna qədər soyulardı və onun bağırması o dağa düşərdi. Bu əhvalatı görənlər və eşidənlər də bağrı qan olardı. Buna görə də həmin qayaya «Bağırqan dağı» adı vermişdilər.

QƏDİMDƏ ERMƏNİ-MÜSƏLMAN DAVASI

1260-cı (miladi 1844) il tarixdə

gətirib, mühafizə edib sakitləşdirdilər. Cahil müsəlmanlar isə ermənilərin vurub baş-gözlərini yarıdılar. Xülasə, şəhərin hakimi birtəhər müsəlmanları sakit edib erməniləri böyük fəlakətdən qurtardı.

Hicri 1294-cü (miladi 1877) ildə rus-osmanlı müharibəsində rus dövlətinin ordu başçılarından bir neçəsi erməni tayfasından idi. Həmin ermənilər Qars şəhərini tutarkən düşmənciliklə nə qədər müsəlman kitabları və Qur'anı-Şərif əllərinə keçirdisə, yandırırdılar.

Həmin tarixdə ermənilərin böyük sənətkarları İrəvan şəhərində Üçkilsədə (Eçmiədzin) maşın tərtib edib, 9 milyon qəlp eskinas pul kəsdi. Dövlət xəbərdar olub, qəflətən tökülüb həmin pulu və maşını müsadirə edib, pulkəsənləri və kəsdirənləri tutub cəzalandırdı.

Hicri 1321-ci (miladi 1903) il tarixində müsəlman kəndindən olan Məhəmməd və Salman adlı iki qardaş öz yüzbaşılıqlarına etiraz əlaməti olaraq qaçıb meşənin içində kömür yandıran Aleksan adlı dağlı bir erməninin yanına gəldilər. Həmin iki qardaş ermənilə hal-əhval etdikdən

gəldilər. Həmin iki qardaş ermənilə hal-əhval etdikdən sonra əyləşdilər. Hava soyuq olduğuna görə bir az quyunun kənarında oturub qızındıqdan sonra xurcunlarında olan yeməyin hamısını çıxarıb, yarisını erməniyə verdilər, qalanını isə özləri yedilər.

Əhvalatdan xəbər tutan bu iki cavanın ata-anası hər gün yemək və çörək gətirib həmin kömürxanada onlara verirdilər. Bu əhvalat bir neçə gün belə davam etdi. Yenə bir gün onlara dadlı yeməklər gətirdilər. Cavanlar yeməyi yarıya bölüb, yarisını erməniyə verib, yarisını özləri yeyib, isti vura-vura yuxuya gətdilər. O məlun erməni özündən savayı, qabaqcadan daha iki erməni gətirib orda gizlətmişdi. Elə ki cavanlar yatdı, ermənilərin hər üçü durub əllərində balta yavaş-yavaş gəlib, o biçarələrin başlarını iki parə etdilər. Cavanlar birçə dəfə çığırıp canlarını tapşırdılar. Sonra o məlun ermənilər o biçarələri üryan edib, paltarlarını və ciblərini soyub, bədənələrini kömür quyusuna atıb yandırdılar.

Yenə bu günlərdə Əfətli kəndinin müsəlmanlarından iki nəfər şəxsi Balıca kəndinin erməniləri hiylə ilə tutub öldürmüş və meydlərini yandırılmışlar.

Hicri 1321-ci il (miladi 1903) tarixdə rus-yapon müharibəsi zamanı bir qarabağlı erməni yapon dövlətinə dəyəri bir milyon yarım manat olan bir gəmi peşkəş elədi. Bu zaman rus dövlətinin başı müharibəyə qarışdığına görə ermənilərdən çağırılmış əsgərlər dövlətə xəyanət edərək dəstə-dəstə silahları ilə bərabər, Osmanlı və İran dövlətlərinə qaçdılar. Qərər, öz məzhəblərinin qaydası ilə andlarına yalan çıxıb müxtəlif xəyanətlər edirdilər.

Ardı var

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

Piştî Silemaniyê, gunde Barzan dibe navenda xebata siyâsî li başûrê Kurdistanê:

Piştî şikesta şorişa Şex Mahmudê nemir barê xebat û karê Kurdîyê li başûrê Kurdistanê bi yekcarî dikeve herema Behdînan ku navenda rêberatiya vê xebat û hereketa gundê biçûke Barzan e.

Qeza Mêrqsor ku nahîyên Mêrqsor, Barzan û Şêrvan digire ber xwe, girêdayî wilayeta Hewlêrê ye.

Devera Berzan berîya kû piştî çend şerhildanên kurdan bi yekcarî ji aliyê rêjîmên dagirker ve wêran bibe, 400 gundên awedan têda hebune û hejmara runiştvanan heremê zêdetir ji 40 hezar kesan buye. Herema Barzan û navenda wê gundê Barzan di çaxê Şêx Ebdulsalamê yekem da ku di sala 1872-ê zayînî de wefat kir, ji ber ku tekeya terîqeta Neqşebendî li Nehrîyê têda bu, mîna navendeke olî û awedan ku herdem tevî mirîdên ve terîqetê bu, tihat hesibandin. Şêx Ebdulsalamê yekemîn berêvajî şêx û axayên hemdemî xwe, mirovekî dadmend û bi edalet bu. Wek jêderên bîyanî didin xuyakirin di çaxê wî da hinek karên baş û xebatên sosyalî ji bo pêşketina jîyan û rewşa civakî hatin kirin ku ger bi pîvanên roja îro bîn nirxandin û şirovekirin, di wê serdemêde pir girîng bun. Ji wan karan:

parvekirine zevî û erdê çandinê bi ser gundîyan de, qedexekirina milkdariya zêde bi şeweyên fêodalî, qedexekirina bi zorê zûdayîna keçan û parastina siruşt Kurdistanê anku birina dar û dirextan, şewitandina daristana û qedexekirina kuştin teyr û tiwalan, nêçira heyvanên kovî, bêhinfreyî li hemberî dîyanetên der û dora coxrafiya jîyana wan û herema Behdînan (Jîyana hevpar bi Kurdên êzidî, turkmên, kildanî, yehudî, xaçparêzên

ermenî û musulman bun û ...) jîyana dostanî bi hemu gelên heremê re û xala herî girîng parastina mafê gelê kurd û serkeşîya bizava netewîya kurdan di heremek coxrafiya girînga Kurdistanê de ku nîşana dêmokratîkbuna bîr û ramanên bireveberên Barzanî bû, tesîrek mezin li ser bizava siyâsî loliya vê malbatê danî.

Piştî wefata Şêx Ebdulsalamê yekem kurê wî Şêx Mihemed Barzanî dibe cîgirê wî. Şêx Mihemed piştî zewacê dibe xwe-duce pênc kuran: Şêx Ebdulsalam, Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî, Mihemed Sîdîk û Şêx Babo. Wan tevan ji desbêka xwe-nasandinê bu hemu awayan xebat kirin ku rîya kalkê xwe ya xizmeta ji bo gel di hemu warên siyâsî, olî û civakî de dibomînîn.

Navdartirîn endamê vê malbatê ku tevaya temenê xwe di rîya xebata siyâsiya jib o kurd û Kurdistanê derbas kir, Mistefa Barzanî ye.

Mistefa Barzanî kîye, çikiriye û serhildana wî di dîroka Kurdistanê de xwedî rolekî çawaye?

... Jîyana te jî tijî buyer, derdiberî û niştîmanperwariya Mistefa Barzanî ye heja radeyeke. Bersîva van pirsên me bide. Jîyanê nemir Mistefa Barzanî, malbata wan û çend buyerên din di jîyana wî da. Mistefa Barzanî di 14-ê adara sala 1903-an (14. 03. 1903) de le gundê Barzan hat dinê. Berîya ku ew cavên xwe bi jîyana dinyayê veke, bavê wî (Şêx Mihemed) ji di sala 1903-an de wefat kiribu. Li gor çavkanîyên dîrokî her çend nerazîbun (itiraz) û bizava Şêx Ebdulsalam Barzanîyê duyemîn li dijî Osmanîyan zêde dewam nekir, clê ev serhildan û serhildanên din yên mîna serhildana eşîreta Millîyan bi serokatiya Îbrahîm Paşayê Millî û çend serhildanên din li heremên cuda bi cudayên Kurdistanê, bun sedemên xweşkirina zemînêya çêbuna şoreşa Îtîhadîyan di sala 1908-an de. Çaxe çalakî û lêbatên siyâsiyên Barzanîyan vedigere bo destbêka sedsala XX-an ku bi

gundê Barzan ket ber hêrişa hêzên wan yên di bin serokatiya Silêman nezîf Paşa

û Îranê bun, dikeve nava tekêliyên polîtîk. Mistefa Barzanî ji çaxê li xwe famand, zû

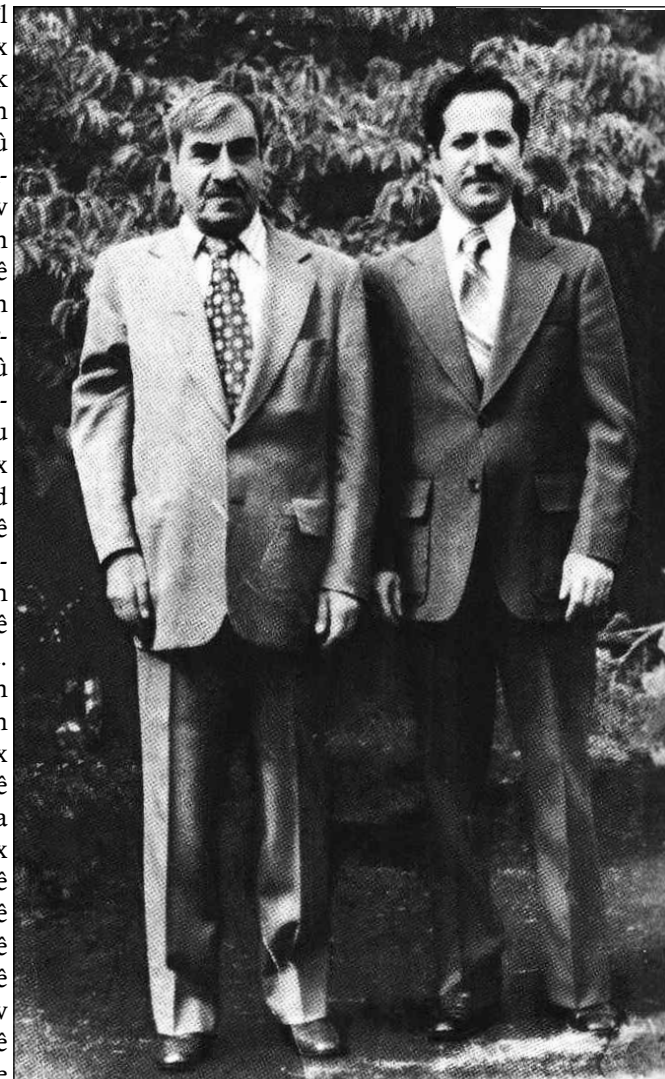
da. Ji ruyê neçarîya Şêx Ebdulsalam Barzanî pêna xwe bo Seyîd Tehayê Nehrî dibe û di gunde Rajan li herema Mirgever (wilayeta Ûrmîyê - Rojhilatê Kurdistanê) dimîne û bi hevkarîya serokê Kurd nemir Simkoyê Şîkak bi karbidestên Rusan re dikeve nava peywendîyan siyâsî, lê mixabin çaxe ku ew li herema Mirgever bû, ji aliye xwefirosêkî bi navê (Sofi Ebdullah) ve bi şeweywk namerdane hat girtin û ew teslîmî dewlwa Osmanîyan kirin. Osmanîyan di 14-e çiraya paşîn sala 1914-an de piştî pekanîna dadgehek formaliê, Şêx Ebdulsalamê Barzanî li bajare Musilê darda kirin.

Di etmosfêrek wiha tijî kîna li hemberî dewletên dagirker û zordariya destgeh û berpirsyarên hokumeta Osmanî de, Mistefa Barzanî ji mîna Îsmail Axayê Şîkak, Şêx Mahmudê Berzençî û gelek serokên din yên kurd çavên xwe bi jîyaneke tijî eş û elem vedike û di nava malbatek olî de mezin dibe. Ev rewşa jîyanê pêşeroja jîyan û helwesta siyâsiya wî lîdêrê kurd ji dide destnîşan kirin û ew bîr û ramanên Kurdîyê bêtir di hest û mêjiyê xwe de dide perwerdekirin. Piştî ku Osmanîyan bi bêbextî Şêx Ebdulasalam Barzanî şehîd kirin, Şêx Ehmedê birayê wî bu rêber û serkarê herema Barzan û eşîretên Barzanî. Wê demê temenê Mistefa Barzanî 18 salî bu. Berîya wê li gor çavkanîyên dîrokî di navbera salên 1917-a, 18 û 19-an de, Şêx Ehmedê Barzanî birayê xwe yê xurt Mistefa Barzaniyê 16 salî bi Şêx Ebdulrehmanê Şîrnexî rê jib o lidarxistina kar û barê şoreşek berfireh li bakurê Kurdistanê dişîne bajarê Muşê û ew li wir hev dîtîneke bi Şêx Ebdulqadirê Nehrî û Şex Seîde Pîran re pêk tîne. Herwiha Şêx Ehmed bi şeweyek nihînî ji sala 1920-an û pêde bi Şêx Mahmudê Berzençî û Simkoyê Şîkak re ku sergermî xebeta li dijî her du dewletên Îraq

bi bindestî û tepeserîya gelê kurd hesîya. Wî dixwest bi hevkarîya birayê xwe Şêx Ehmed, xelekên zincîra hereketa kurdî bi rêk û peki bidomîne.

Herwiha Mistefa Barzanî ji temene 15 saliya xwe û pêde bo kar û barê parastina hoza Barzan li dijî desthilatdariya dewleta navendîya Îraqê û hozên çiran, roj bi roj wekw şervanekî zîrek erk û wezîfeyên zêdetir li ser milên xwe hîss dikirin.

Eşîretên kurd bi giştî û eşîretên Barzan bi taybetî di tevaya dirêjahîya dîroka xebata siyâsiya xwe de bi wefadarîyek mezin û di tengavîyên herî giran de rêbatên xwe bi tenê nehîştine û bi dilsozî û fedakarî ew parastnîne. Ev rasti di bîranînên wan serleşkerên artêşa dewletên dagirker de ku bi hêzên Barzanîyan re ketine nava şerên

giran ji, tê dîtîn. Serleşker Teferuşyan, Hesên Erfeî û Rêzîm Axa di pirtukên xwe de vê rastîyê diselmînin.

(dûmahî rûpêla 7)

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

(despêk rûpêla 6)

Sala 1919-an Mistefa Barzanî li ser biryara birayê xwe Şêx Ehmedê Barzanî dema ku xortekî 19 salî bu weke fermanzarekî şervan û şareza, bi hêza xwe wê ji bo hevkarîya xebatkarên şoreşa Şêx mehmudê Berzinçî xwe gêhand herema Silêmaniyê. Hêza wî bû du qoli ku halîkarî ji qolla Pîyaw û koma din jî ji navçeya Balek de derbas bun. Ew herçend di rê de rastî şerê bi eşîretên hevkarên inglîzan re rast hatin jî, lê bi fidakariyê mezî û şehîtbûna çend şervanên Kurd wan xwe gêhandin herema Silêmaniyê. Mixabin berî ku ew bigêhin wê derê şoreşa Şêx Mehmede Berzençî jî bi dilî ji Kurdistanê hat dur xistin. Mistefa Barzanî bi ve kiryara xwe da îspatkirin ku pêvîsta her kes bi şevyek netewî nêzî pîrgireka gelê xwe bibe.

Kurdistanê (Mihabad 1946) de jî Melle Mistefa Barzanî sînorên destçerîkî bi fermî nasnekirin û xwe gêhand paytexta komara bajarê Mihabadê. Ev nîşanek jî bo selmandine ve

Lê şerê herî mezin ku nemir Mistefa Barzanî hertim di jiyana xwe de bi serbilindî û şanazî behs

li şer kirîye, şerê bi navê (Dole Vajî an jî Dola Vajîya yê ku di rojên 3 û 4-ê 02). Şûbatê sala 1931-an de li Dola Vajîya li hem-beri artêşa dewleta Îraqe qewimî.

Barzanîyan bi mêranî berxwedan kirin û di destpêkê de hinek serkeftin bi dest xistin lê nikarin li hemberî hêza pîrce û cebîlxanê û firokên şer yê inglîzan, li berxwebidin. Piştî we buyerê Şêx Ehmed û malbatên Barzanîyan neçar man di havîna sala 1932-an de derbasî bakure Kurdistanê bibin. Lê bihara sala 1933-an dewleta Tirkîyê Şêx Ehmedê Barzanî ku wê demê rêberê siyasî û olîyê hereketê bû, bi çend şervanên wî jî Tirkîyê teslimî dewleta Îraqe kirin. Ji vê tarîxê û pêde di dîroka serhildana Barzanîyan de rûpelê durketin û derbiderîyê vedibe û jîyanek tîjî eş û buyer di nava Kurdên başûrê Kurdistanê de dest bêdike. Dema ku Mistefa Barzanî ev bêbextîya dewleta Tirkîyê dît, ji wir ber bi cîyayên Kurdistanê çû û xwe teslimî dewlata Îraqe nekir. Lê li ser daxwaza Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî jî xwe gihand cem birayê xwe (Şêx Ehmed) yê ku di girtîgeha bajarê Musilê de bu. Mistefa Barzanî herçend dizanî ku jîyanek tal û nexweş li benda wî ye lê ji ber tewazî û qanûnên malbatî, bi kêfxweşî jîyana girdîgehê ji xwe re hilbijart.

Sala 1932-an di çaxê jîyana hêsîrî û dilketîda Barzanîyan de, dewleta Îraqe bi rênmûniya axayên xwe yê Brîtanî Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî û malbatên Barzanîyan berê şandin bajarê Musilê û piştî jib bo Nasiryê, Kifri û Pirde (Alton Kopri) û di dawîyê de ji bo Silêmaniyê sirgun kirin.

Di dawîya bihara sala 1936-an Mistefa Barzanî jî bo gotubêjên dîplomatîk bo bajarê Musilê hat vexwîndin, lê berpîrsîyarên dewleta Îraqe li wur Barzanî girtin û bi kiryareke durî exlaqe mirovanatîyê walîyê Musilê ye wê çaxê xwest ku bi dayîna jehrê, wî ji holê rake, lê Mistefa Barzanî piştî du hefteyan ku ketibu hale bêhîşyê, ji mirinê rizgar bu.

axa bav û kalên xwe Kurdis-

tanê dijîn. Kesên ku li ser erdnîgarîyê bedew û rêngin jîyanê derbas bikin, zu bi zu nikarin fêrî

partîya Hîwa, Mistefa Barzanî piştî 10 salan derbiderî û jîyana hêsîrîyê ya di destê karbi destên dewleta Îraqe de, ji bajarê Silêmaniyê bajarê Sînoyê li Rojhilatê Kurdistanê kirin. Di wan mercên nazîk û hessas de vegera Mistefa Barzanî ya ber bi Kurdistanê tirs û xofek mezî xiste dilê karbidestên herdu dewletan her yekî bi qasî 50.000 dînanan ji bo kuştin an ji anîna serê Barzanî dan diyarkirin. Xuyaye ku ev hejmêra bilinda diravê ku ji bo serê Barzanî hatibu diyarkirin, giringîya xebat û bizava Kurdan ya di bin serokatîye Berzanî di wê demê de dide eşkere kirin.

Bi hezaran sal e ku kurd bona azadiyê şer tike

Lê Mistefa Barzanî piştî jîyana rewşa wan salên ku li durî Kurdistanê û di bin çavderîya berpîrsîyarên dewleta Îraqe de derbas kiribû, vê carê bi hurbunî xebiti ku hêzek leşkerî ya rêkubêk li dora xwe bicivîne. Ji bona wê jî di 28.07 Julaya sala 1943-an de bi awayekî nihînî ji rojhilatê Kurdistanê vegeri cihwarê bav û kalên xwe Barzan û di demek kurd de karê zêdetir ji du hezar (2000) pêşmerge û şervanên mîrxas li dora xwe kombike. Bi vî rengî Mistefa Barzanî serhildana xwe ya duduyan di Julaya sala 1943-an de da destpêkirin û şoreşa Barzan ya duyemîn ji heya bihara sala 1945-an berdawam bu. Di vê serhildanê da ji Kurdan li hemberî hêzên dewleta Îraqe gelek serkeftin bi dest xistin.

Di çaxê şoreşa Barzan ya duyemîn de ji 2-ê Oktobra sala 1943-an heya 10-ê Novambra sala 1943-an diwartirin şerên bixwîn

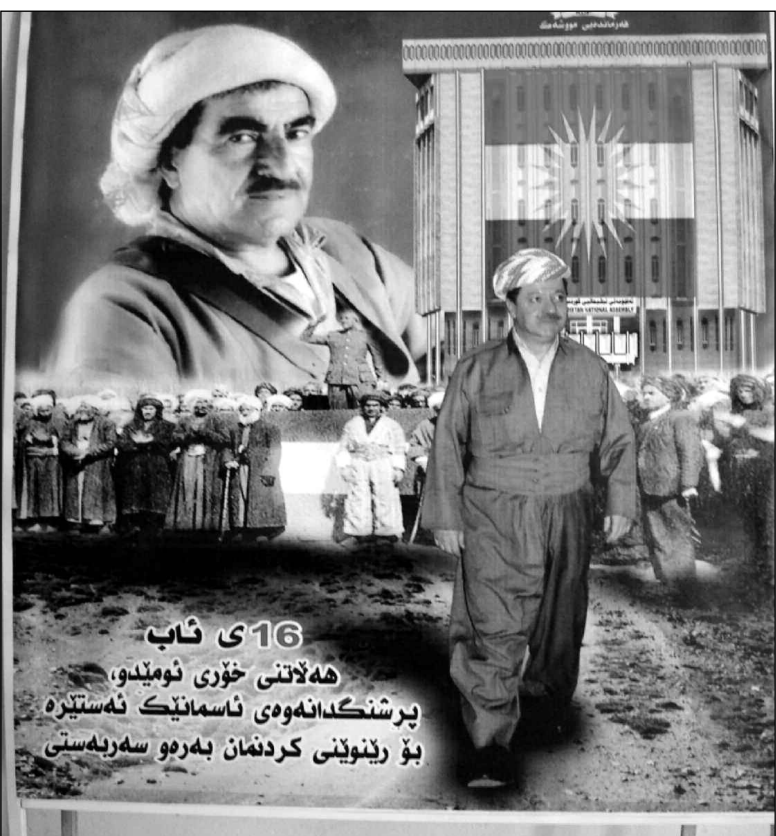
rastîya dîrokî bu ku di navbera Kurdan de hevgirtinek bihêz pêkhatîbu. Lê mixabin merc û rewşa siyasîya cîhanê, dîroka Kurdan ber bi rêyek din ya berovajî berjewendîyên Kurdan ajot.

Yekemîn serhildan û şoreşa Barzanî di roja 9-e Sibata sala 1931-an (09.02.1931) de bi beşdarbuna 80-ê şervanên Kurd di bin serokatîya Mistefa Barzanî de di şerekî bi navê (Berqê Begê) li diji artêşa Îraqe destbêkir. Di vî şerê ku piştî de domandina qedera siyasîya Kurdên başûrê Kurdistanê de rolekî girîng list, hêzên artêşa Îraqe bi giranî li hemberî şervanên kurd şikestê xwarin û xisarek canî û maddî ya zêde bi dewlata Îraqe ket. Li hemberî şehîdbûna 5 pêşmergeyên Kurd û birindarbuna hejmerekê kêm ya şervanên kurd, artêşa dewleta Îraqe 126 kuştî û bi sedan birindar li pey xwe hiştibun.

Ev tê wê wateyê ku di çaxe serhildana sala 1931 û 1932-an de êdi tiwan û hêza Mistefa Barzanî wek rêberekî şareza li hemberî hêza dîjîmin bi temamî hatibu eşkere kirin.

Di şere Dola Vajîya de Mistefa Barzanî yê 28 salî bi wan şarezîyên ku li ser taktîkên şerê partizanî hebun, karî bi hewkarîya şervanên xwe 235 esker û fermanzarên artêşa dewleta Îraqe bikujin û bi sedan kes jî hêzên dewletê jî di vî şerî de birindar bun. Ev di helakî da bu ku ji şervanên Barzanî tene 12 kes hatibun şehîd kirin. Di vî şerî da jî ber wan hêrîş û berwanîyan ku li gor zanist û taktîkn şerê bînumune bun, stêrka şansê Mistefa Barzanî wek rêber û serleşkerê kû jê hatî roj bi roj geştir bu û wî karî di nava Kurdên hemu Kurdistanana mezî da hêzek menewî ya bilind biafirîne. Bona wî vî şerî ne tenê di nava Kurdan de belkî di nava medya dewletên cîran û cîhanî de ji dengê bilind veda. Ji bona bêtir nasandina van calakîyên dîrokî li ser hereketên Barzanî pewîştîyek girîng bi lêkolînên akademîk û zanistî heye.

Bihara sala 1932-an artêşa Îraqe bi hevkarî û piştgirîya hêza esmanî û leşkerîya dewleta kedxara Brîtanîya, hêrîşek giran bir ser herêma Barzan. Gundê Barzan ku wek navendeke

partîya Hîwa ji bo berfiehkirina kar û xebata xwe ya siyasî û leşkerî ku bikaribun ji hêza serleşkerê şareza mîna Mistefa Barzanî û şervanên wî mifayê wergirin di 12.07 Ji sala 1943-an de orqanîzasyona nihiniya endam û sêmpatên

di navbera hêzên Kurd û hêzên dewleta Îraqe de qewimîn ku di tevaya şerên çêbuyî de rejîma Îraqe rastî xisarek mezîna maddî û mrovî bu û bi hezaran leşkeran wan canê xwe ji dest dan.

(dûmahî rûpêla 8)

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

(despêk rûpêla 7)

Di dîroka azdîxwazîya gelê kurd ya li Başûrê Kurdistanê şerên şoreşa Barzan ya duyemîn an ku şerên Şaneder, Xêrîzok, Gurêtû, Mezinê û şere Meydana Morîkê cîhekî girîng digirin ber xwe. Êdî ji wê şoreşa duyemîn û pêda mora netewayîti bunê bêtir zêdetir ruyê xwe di hereke Barzanîyan de daxuyakirin û partiya Hîwa û hemu efser û serleşkerên Kurd ku di nava artêşa Îraqe de mijulî xizmete bun bi rihek niştimanperwerî piştgirîya vê serhildan û bizava netewî kirin. Xisara mali û canî ya ku dewleta Îraqe li hemberî şervanên Kurd tuş bibu ew neçarkirin ku di 29-ê Novembara sala 1943-an de dawa gotubêjê ji seroke hereketê Mistefa Barzanî bikin.

Di 15-ê çirîya paş sala 1945 (15.01.1945) - an de encumena Azadiyê hat pekanîn. Desthilatdariya Îraqe li derfeteke digeriyan ku hêzên xwe xurd û berfireh bikin û bi derbeyeke yekcarî şoreşa Barzanî tekbişkîne, lê Kurdan ji baweriya xwe bi desthilatdariya Ereban

pêşket, dewleta Brîtanya dîsan bi piştgirîkirina ji dewleta Îraqe, careke din qedera siyasîya Kurdên Başûrê Kurdistanê guherand. Lê îdî navê Mistefa Barzanî mîna xebatkar û serokekî qehreman li her dera Kurdistanê bi camêrî belav bubu.

Barzanî û Komara Demokratîka Kurdistan (Mihabad 1946):

Piştî şerê bi navê Meydanê Morîkê dewleta Îraqe bi hevkarîya hêza esmanîya Brîtanya ku jib o berjewendiyên xwe yên aborî hemu yasa û qanûnên mirovanetîye binpê dikirin, karê Barzanîyan tuşî sikeştê bikin û newekhevîya hêzen her du alîyan, Şêx Ehmed û Mistefa Barzanî neçarkirin ku bi biryarek nu di 11-ê Oktobra sala 1945-an (11.10.1945) de ji rîya Keleşîn ya nezîkî bajarê Sînoyê bi armanca hevkarîya komara Demokratîka Kurdistan bi hejmarek mezin xwe bigihînin Rojhêlata Kurdistanê û malbatên Barzanîyan li heremên Mirgewer, Tirgower, Sîno, Negedî û Mihabad hatin bi cîh

Mistefa Xoşnav, Mîrhac û Reis Îzzet di bin berpirsiyariya wî de bun. **Damezirandina Partî Demokratî Kurdistanî Îraq, Tekcuna Komara Kurdistan û Meşa dîrokî ber bi Sovyêtistanê:**

Salakê piştî damezrandina Partî Demokratî Kurdistan (piştî Partî Demokratî Kurdistan Îran) piştî şewra ku bi Pêşewaya Şehîd Qazî Mihemmed û karbidestên komara demokratîka Kurdistanê re hatkirin, di 16-ê Augusta sala 1946-an (16.08.1946) de Partî Demokratî Kurdistanî Îraq ji di bin serokatîya Gêneral Mistefa Barzanî de ji bo bizava Kurdên Başûrê Kurdistanê hat damezrandin. Piştî ku di dawîya sala 1947-an de komara Demokratîka Kurdistan têkçu, Mistefa Barzanî bi hişyarbunek zêde xebitî ku li hemberî dewlata Îrane berxwedanê bike û bê zerer û ziyan ber bi sinorên Kurdistanê Başûr û Bakur hereket bike.

Di 31-ê Adara sala 1947-an de dema ku Mistefa Barzanî û şervanên wî pêhesiyank û Pêşewa Qazî Mihemmed hat îdamkirin, xemgîni û bêdengîyek mezin ket nava wan.

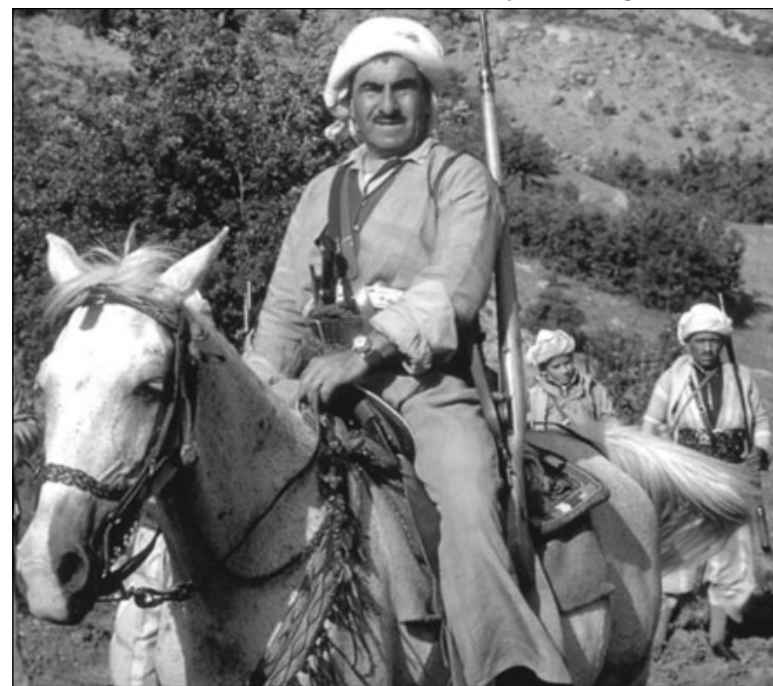
Di 15-ê nîsana sala 1945-an de hemu malbatên Barzanîyan bi serokatîya Şêx Ehmedê Barzanî vegehrîn. Başûrê Kurdistanê û xwe teslîmî berpirsiyaren dewleta Îraqe kirin. Mistefa Barzanî jî meşa xwe ya dîrokî di 6-ê gulana sala 1947-an de ber bi Yekitiya Sovyêtê, da destpê kirin. Lê meşa wan ya xwe va ji Mihabadê derketin û di yekemîn hefteya meha Adara sala 1947-an de serê Nalosê di nawbera her du alîyan de anku hêzên Kurd û Îraniyan de qewmî. Ji wê û pêda heya dawîya Adara sala 1947-an şerên Gucar (gundekî herêma Mirgever), enîya Sîno û Negedê, şerê Qarnê li herema Xanê û şerên Ewrisî û Helec li herema Mirgever ku di tevaya şeran de hêzên Îranî bi berxwedaneken mezina hêzên Barzanî re ru bi ru mabun, di navbera her du alîyan de qewmin.

Di 3-ê Nîsana sala 1947-an de (03. 04.1947) di navbera hêzên Barzanî û artêşa Îranê û çasên ku hevkarîya dewleta Îranê dikirin, şerê Nêrgî an ji Berêzer (li Mirgewer) çêbu ku Mistefa Barzanî bi xwe ji di vî şerî de bi sivikî birîndar bu. Ji ber şertên nebaşên hewayê (etmosfer), destpêka biharê serok Barzanî û şervanên wî di 19-ê nîsan 1947-an de neçar man ku vegerin nava axa başûrê Kurdistanê. Lê zexta dewleta Îraqê û hêsbirbuna Şêx Ehmedê Barzanî û malbatên Barzanîyan, Melle Mistefa neçar kirin ku bi hêzek taybetî ku ji 502 pêşmergeyên herî mîrxas pêkhatibu di 25-e Nîsan sala 1947-an (25. 04. 1947an) xwe bigêhîne gundê

Bayê li bakure Kurdistanê.

Lê artêşa dewleta Tirkîyê jî li hemberî hatina wan kete nava tevgerê û ew neçar man 2 roj

bi hemu top û tank û balefirên xwe demek dirêj bu ku amadekariyên xwe kiribun, di her sê rojan de bi giranî şikestê

piştra anku di 27-ê nîsana sala 1947-an de xwe bigêhînin gundê Cermê (an ji Cermî) û Bedkarê li rojhilatê Kurdistanê ku dikevin jêriya çiyayê Şehîdan. Li wê derê li şerê çiyayê Xehîdan Mistefa Barzanî bi dengeki xemgîn û bihêz wiha got:

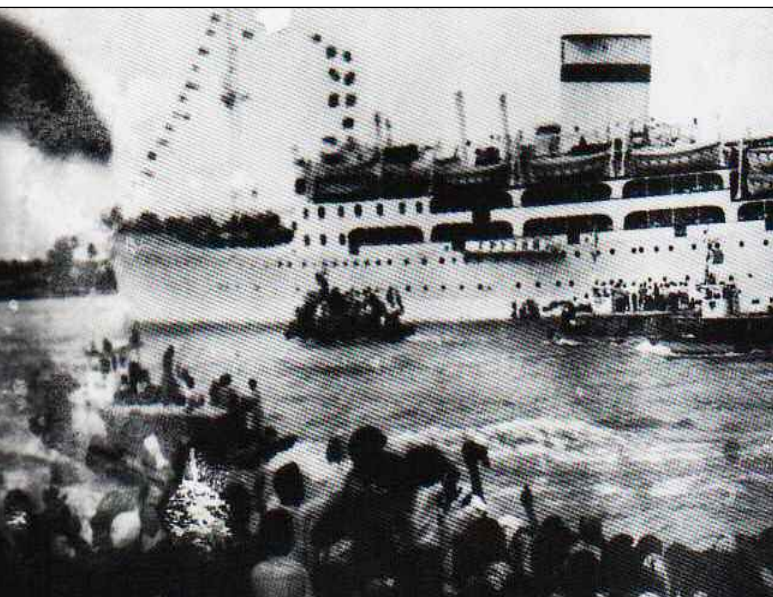
Gelî pêşmergeyan!! Binê-hirin, ji şerê vî çiyayî em golla Wanê û Urmîyê her duyan jî dibînin, her du jî cîhwarê herî kevnare jîyana bav û kalên mene, lê li ser vî axa xwe em mehkumî, mirin û revê ne û dagirkerên Kurdistanê nahêlin em li ser axa xwe di rihetiyê de bijîn. Guneha me tenê Kurd dayetî ye, hişyar bin û eme biser bikevin, cimkî em ji xwe re dixebitin...! (Mistefa Cihangîr Şatî yek ji wan 502 kesên bu ku bi serok Barzanî va çubu Sovyetistanê).

xwarin û piştî ku bi sedan kuştî li pey xwe hiştin (yanî biqasî 271 kesên) bi dehan kes jî serbaz û fermanîyên artêşa şahensahî ji bi dîl ketin destê hêzên Barzanîyan.

Di 18-e hezîrana sala 1947-an (18.06.1947) de Mistefa Barzanî piştî 51 rojan meşa xwe ya dijwar, şervanê herî dawîyê ji 502 şervanên hêza xwe bu ku ji rubarê cema Erezê derbasî nava axa Sovyetistanê bu.

Jîyana li Sovyêtistanê û siyaseta Baqîrov li hemberî Barzanîyan:

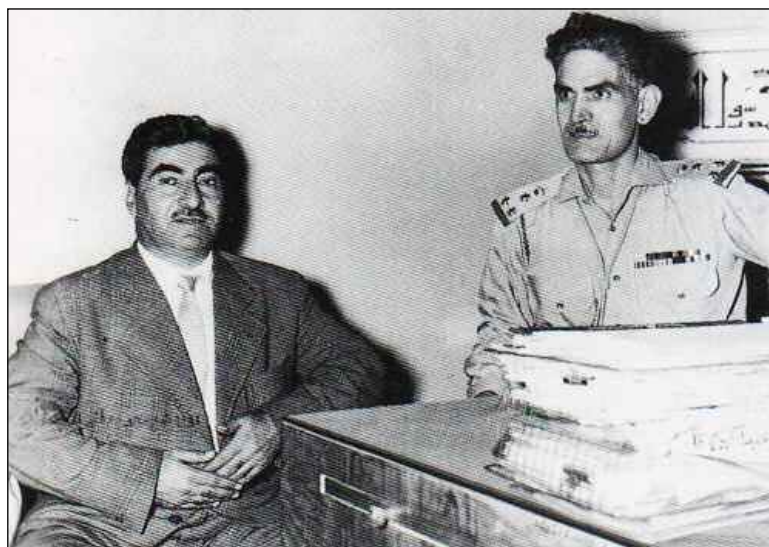
Di 29-ê îlona sala 1947-an de Gêneral Mistefa Barzanî û cend kesên derdora wî bi destura dewleta Sovyetistanê pisti 40 rojan ji bajarê Nexçewane ber bi Baku paytextê komara Azerbaycanê hatin veguhastin.

Hereketa Barzanî û şervanên wî ber bi sinore Îran û Yekitiya Sovyêtê didome û ew ber bi heremê Maku dimeşin. Di 9-ê heya 11-ê Gulana sala 1947-an de şerên mezin û berfireh di deşta Makuyê û çiyayên derdora wê de sê roj û sê şevan bi giranî di navbera her du alîyan de berdewam bun û di vî şerê dijwar de herçend artêşa Îranê

Di 19-ê çilayê paş sala 1948-an (18.01. 1948) de di konfiransa giştîya ku ji aliyê Yekitiya Sovyêtê ve ji bo karê Kurdayetî yê penaberên başûr û rojhilatê Kurdistanê hatibu lidarxistin, Mistefa Barzanî wek berpirsiyarê giştîyê ve xebata hevpara Kurdên her du parrên Kurdistanê, hat hilbijartin.

(dûmahî rûpêla 9)

nedihanîn. Bi vî awayî zemineya serekî din di navbera herdu alîyan de hat duristkirin. Gotubêja di navbera herdu alîyan de negêhişt tu encamekê û bi sere 25-ê Augusta 1945-an (25.08.1945) hevdiîtinên du alî bi dawî hatin.

Kurdan careke din di 5-ê cîriya peş sala 1945-an de (05.09.1945) di şere bi nava Meydanê Morîkê de hemasêyek dîrokî afirandin. Di vî şerê giran de artêşa Îraqe bi ji destdayîna 480 kuştî û 80 dîlan ji esker û fermanîyên xwe carek din bi vî heqîqetê hasîyan ku nikare bi tenê li hemberî şervanên kurd li berxwe bide. Ji ber ku di şerê navbirî de kurdan tenê 5 kûştî û 7 birîndar hebûn û nav û bangê berxwedana kurdan li her çar perçên Kurdistanê gerîya. Êdî kurdên hemu Kurdistanê mezin, Başûrê Kurdistanê jî xwe re kirin Keîbeyê gêhiştina xwezî, hesret û cîbicîkirine daxwazên xwe yên netewî. Di wan salan de Mistefa Barzanî herçend hê di jîyane de bu jî Kurdên hemu dinyayê re bibu lîdêrekî efsaneyî.

Dema ku şoreşa Kurdan

war kirin.

Di çaxê desthilatdariya Komara Demokratîka Kurdistanê de hêzên Barzanî di parastina dewleta Kurdî de bi hemu renge hevkarî dikirin û di çaxê komarê de bi du şerên Qarava li herêma Seqîz û şerê Milqerênî xisarek mezin li hêzên Îranê dan. Di şerê Qarawa da heştê (80) serbaz û efserên artêşa şahensahiya Îrane hatin kuştin û 120 kes jî bi dîl hatin girtin. Di vî şerî de ji ber ku hêza Kurdan heta yek kûştî jî nedabun, tirs û weşetek mezin ket nava artêşa Îranê.

Li ser rolê Barzanîyan di çaxê Komara Demokratîka Kurdistanê de gelek pirtuk û gotar hatine nivîsandin, lê ji wan dokumênt û nivîsên ku ji çaxê komarê mane, xuya dibe ku hêza Barzanîyan rolekî mezin di parastina dewleta Kurdan de listiye. Li ser vî esasî jî sê mehan piştî ragehandin û ilankirina Komara Kurdistan, Mistefa Barzanî bu Gêneral Barzanî û mîna serleşker û berpirsiyarekî hêza artêşê û sê tîpan bi serokatîya her sê efserên başûrê Kurdistanê Bekir Ebdulkerîm,

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

(despêk rûpêla 8)

Baqîrov (Serokkomarê wê demê yê komara Azerbaycanê) ji destpêka hatina hêzên Barzanîyan bi helwestek şovênistî dan û standin bi wan re dikirin. Xuyabu ku ew ji di bin tesîra desthilatdarên komara Tirkîyê de mabu ku hebuna netewa kurd înkârî dikin û Kurdistanê bakur di wan salan de di bin sîya esmanekî reş û bi goman de mabu. Bona hebuna Kurdên komara Azerbaycanê jî ku bi hejmara xwe ji kurdên komara Ermenîstanê zêdetir jî bun, ji aliyê desthilatdarên komara Azerbaycanê ve dihat înkâr kirin.

Li ser helwesta nîşparêziya Baqîrov di 29-ê Tebaxê 1948-an de Barzanî û hevalên wî ji bajarê Baku ber bi Taşkend (paytextê komara Uzbêkîstanê) hatin veguhastin û li nêzî wî bajarî hatin bi cîh war kirin.

Di 13-e Adara 1949-an de bi pîlan û komployên Baqîrov û bi destura berpirsîyarên para parastina Yekîtiya Sovyetîstanê M. Barzanî ji hevalên wî cuda kirin û li herêma derya Ûral bi awayekî desteser (dest bi ser) û di bin çavderîya tund û tûj de, demeke dirêj jîyana xwe derbas kir. Lê karbidestên Sovyetîstanê di 9-ê îlona sala 1951an de careke din Mistefa Barzanî

Di çaxê desthilatdariya Xuruşhov de rewşa sîyasî û jîyana Barzanî û hevalên wî hinekî baştir bibu.

Desthilatdariya Ebdulkerîm Qasim, vegera serok Barzanî bo Îraqê û Beesî:

Piştî ku di 15-ê tîrmehê sala 1958-an de komek ji efserên Îraqî bi serokatîya Ebdulkerîm Qasim desthilatdariya xanedana paşayên Haşimî û Nûrî Seîd bi zerbeyek eskerî ji holê rakirin, di 6-e çiriya pêş sala 1958-an de Mistefa Barzanî piştî 11 sal û nîvan derbiderî û jîyana durî Kurdistanê, li ser vexwesdina Ebdulkerîm Qasim vegerîna Îraqê û li Bexdayê bi cî û war bun. Pêşwaziya ku di çaxê vegera serok Barzanî de ji aliyê kurd û ereban ve jî hat kirin, pir germ û buyerek dîrokî bu. Mistefa Barzanî pir xebitî ku xwe bi şert û mercên rewşa sîyasîya Ebdulkerîm Qasim re biguncîne û heta hinek gotinên wî hebun ku gele kurd hez nedikir û bi başî nediditin ku serokekî mîna Barzanî ji Qasim re bêje:

“Ez xwe bi serbazekî we dizanim”

Lê Barzanî bi van gotinan dixwest xurtura efserêkî xwedî desthilat, tîr bike û gelê Kurd û ereb di nava aştiyê de bi hev re bijîn. Di destpêkê de Ebdulkerîm Qasim wusa da dîyarkirin ku Îraq welatê kurd û erebaye û gel li benda rojên xweş bu ku du netewe bikaribin di aştiyê û wekhevîyê de bi hev re bijîn. Lê aliyê Kurd û Ebdulkerîm Qasim li ser pîrgîreka Kurd li hev nehatin û di Adara 1961-an de Melle Mistefa Barzanî bi yekcarî ji Bexdayê vegerî Barzanî û mijulî kar û bar destpêka

şoreşek din ya li dijî dewleta Îraqê bu.

Di hemu hevpeyvînên ku gêneral M. Barzanî bi rojnamevanên biyanî re pêk anîne, ew hertim li ser biratiya gelan û jîyanek tijî aştiyê bê saz kirin.

Barzanî di hevpeyvîneke xwe de dibêje:

“Em aştiyê dixwazin û bila şer bi dawî be ku kurd û ereb bi awayekî birayane û di nava aştiyê de bi hev re bijîn...! (Ji hevpeyvîneke tîlêvîzyonî ku rojnamevanekî Înglîzî pere çekirîye).

Di 11-ê îlona sala 1961-an de Mistefa Barzanîyê nemir şoreşa xwe ya ku 14 salan berdewam bu li dijî rêjîma Ebdulkerîm Qasim û Beesîyên ku piştî wî hatin, dadestpêkirin. Mezin bûna Mistefa Barzanî di vî rastîyê de yê ku wî karî bi xebat û çalakîyên xwe ji serokatîya hoz û eşîretekê, sal bi sal ber bi pêşve bimeşe û di nava dîroka xebata bi şan û şerefa netewa Kurd de weke serokê neteweke bê hezkirin. Di wan salan de Mistefa Barzanî wek nûnerê pîrgîreka millîya Kurd li hemu cîhanê dihat nasandin. Ji bona wê jî başurê Kurdistanê bibû qada hevdîtina rojnamevan û sîyasethanên biyanî bi serokê Kurd Mistefa Barzanî re.

Di 8-ê Sibata sala 1963-an (08. 02. 1963) de rêjîma Ebdulkerîm Qasim bi aliyê Beesîyan ve hatibu lidarxistin, tekçu û Ebdulkerîm Qasim hat kuştin. Barzanî ji bo ku di wê dema dijwar de azadîxwazên kurd û ereb bi destê Beesîyan neyên kuştin, derîye Kurdistan û heremên azadkirî ku di bin desthilatdariya partiya wî de bun, ji wan re vekirî hişt û bi vî awayî gelek kesan cane xwe ji destê Beesîyan rizgarkir. Di wan rojên hessas de ku Bexda bibu qada tolhildana Beesî û alîgirên rêjîma Ebdulkerîm Qasim, ev sîyaset, durdîtina û mîrxasîya Mistefa Barzanî carek din hizir û ramanên mirovhezîya wî ji herkesî re dan îspatkirin.

Piştî ku ji salên 1963-an heya Sibata sala 1968-an desthilatdariya Îraqê di navbera Ebdulsalam Arîf û Beisîyên de dest bi dest dibu, wan piştî ku hemu dijberên xwe serkut kirin, vî carê berê xwe dan Kurdistanê û heya Adara sala 1970-an şerrên dijwar di navbera herdu alîyan de qewmîn. Piştî xebata salên giran di 11-ê Adara sala 1970-ê de li pey gotubêjên dur û dirêj di çarçoveya desthilatdariya Îraqê de otonomî ji Kurdên Kurdistanê re hat dîyarkirin. Xuyabu ku Beesî di vî biryar û lihevhatinê semîmî

nebun û li benda derfeteke bun ku kar û barê xwe yê desthilatdariyê rêk û pêk bikin û piştre dîsan bi Kurdan re bikevin nava şer û hereketa Kurdistanê bi yek carî bifetisînin.

Ev sirra wan bi kiryareke hovane zu ji Kurdan re eşkera bu. Yanî dema ku di 29-ê îlona sala 1971 an (29. 09. 1971) de îstîxbarata Îraqê bi şandina çend kesên di kincên meletîyê de xwest ku rêberê şoreşê Mistefa Barzanî bikuje û ew di vî karê xwe de bi ser neketin, careke din şerên dijwar di navbera herdu alîyan de dest pêkirin. Vî carê dewleta Îraqê xebitî ku bi hevkarîya hêzek sêyemîn şoreşa Kurdan tuşî şikeste bike. Şer di Adara 1974-an de bi germî li hemu heremên başurê Kurdistanê dest pêkiribu. Di Adara sala 1974an de dewleta Beesîyên Îraqê qanuna xwe ya otonomîyê îlam kirin. Lê Mistefa Barzanî ji ber mesela Kerkuk, Xaneqîn û Musilê qanuna otonomîya ku dewletê îlam kiribu, nepejirand û ew otonomîya Beesîyan otonomîyek leyîskî bi nav kir. Ji bona wê jî di Çiriya pêş sala 1974-an de bi qasî 17 mehan conta Beesîyan bi hemu şeweyên hovane, hêrişî ser gund û bajarên Kurdistanê kirin. Bi vî rengî Beesîyan mirin, reşerojî û derbiderî li hemu Kurdistanê direşandin. Wê demê jî cîhan li hemberî van kiryarên Beesîyan kerr û bêdeng bu û xaça sora (Heyva Sor) cîhanî ji bi çî şeweyan hevkarîya kurdan nekirin, ji ber ku ew ji di bin tesîra dewleta Îraqê da mabun û ev jî berêvajî zagonên vî rêxistina cîhanî bu. Di nasandina pîrgîreka Kurd de şoreş û xebata Barzanî rolekî bercav list.

Peymana Elcezayer, rewşa doza şoreşa Eylulê û Wefata Serok Barzanî:

Di 6-ê adara sala 1975an de Îraq û Îran bi navbeynkarîya serokkomarê Elcezayîrê (Hewari Bu mîdyên) û girêdana peymana Elcezayîrî lihev hatin. Mihemed Rîza Şahê Pehlewî ku

ji aliyê Rojava û Amêrika ve wek jandarme Rojhilata Navîn dihat hesibandin, mezintirin xiyaneta dîrokî li Kurdan kir. Piştî wê bi sedhezaran Kurd ji başurê Kurdistan mişextî Rojhi-

latê Kurdistanê bun ku li seranserê Îranê wek penaber ji Kurdistanê hatin durxistin. Durutiya şahê Îranê ku xwe warsê tac û textê padîşahiya hemu Arîyan dihesî band, ji dîrokê re eşkera bu. Wî bi vî peymana bi Beesîyan re bi cîhana sîyasetê da selmandin ku bizava nemir Barzanî bandorekê mezin li ser Kurdên Rojhilatê Kurdistanê jî hiştiye û ev bizav ji bo desthilatdariya wî ya paşerojê li Îranê ji metirsyek mezin bu.

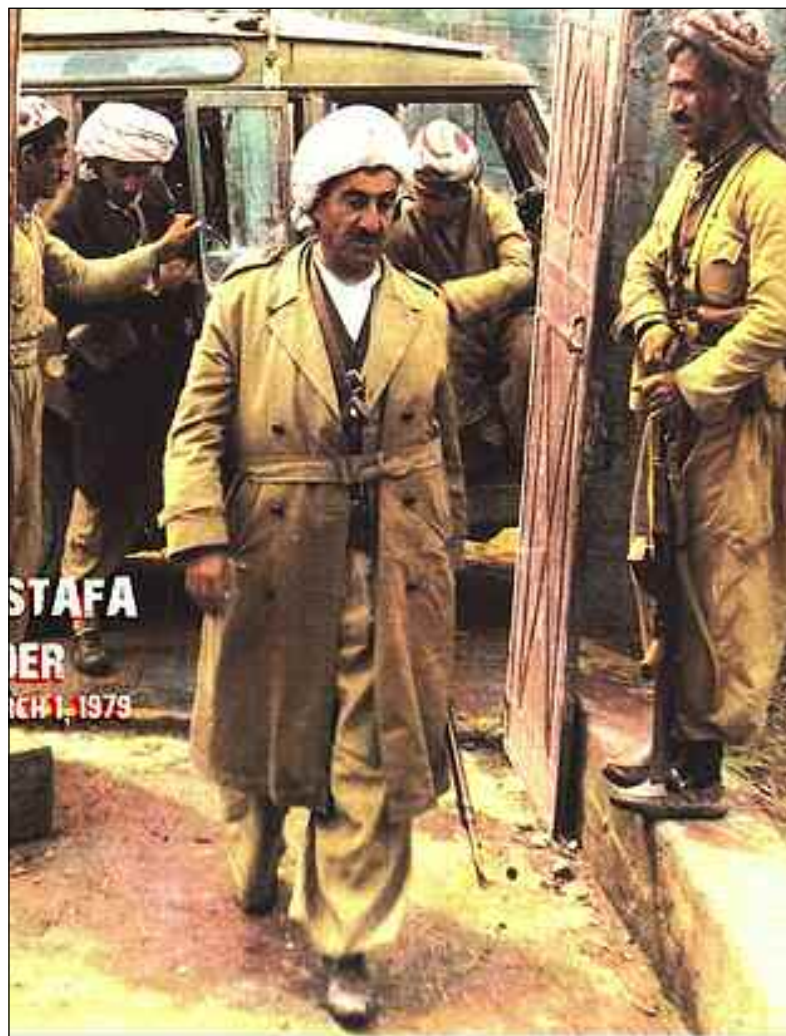
Mistefa Barzanî piştî ku li bajarê Kerece hat bi cîh kirin, di hemên salê de çu Amêrika û di 1-ê Adara sala 1979-an dema ku gelê kurd piştî tekçuyîna rêjîma sîtemkara 2500 salîya Şahensahî li Îranê li bendê bun ku Mistefa Barzanî vegere Kurdistanê û şoreşek nu li dijî dewleta Îraqê bide dest pêkirin, bi nexweşîya kansêrê li nexweşxaneyê Amêrikayê wefat kir.

Di roja 5-ê Adara sala 1979-an de termê Mistefa Barzanî bi merasîmeke li bajarê Sino ku bi sedhezaran kes tede beşdar bubun, hat veşartin.

Lê piştî mirinê ji termê Mistefa Barzanî dîsan bu armanca komployên dewletên dagirker ku dixwestin Kurdan bi destê Kurdan bidin kuştin. Mihacîret û derbiderî li ser axa Kurdistanê heta di çaxê mirinê de ji dev ji Mistefa Barzanî bernedida.

Di 6-ê çiriya pêş sala 1993-an termê serokê Kurd Mistefa Barzanî û kurê wî nemir Îdrîs Barzanî ji gundê Helecê yê di herema Mirgewer de vegeandin cîh warê bav û kalên wî herema Barzan. Mistefa Barzanî di dîroka sîyasîya gelê Kurd de buye nîrxekî gelemperî û wek lîdêr û serokekî doza bi şan û şerefa Kurdistanê hê jî di dilê gelê xwe da dijî.

**Amadekar:
Tahir Silêman**

vegerandin Taşkendê.

Di 5-ê Adara sala 1953-an de Josêf Stalîn mir û Xuruşhov wek sekreterê giştî û serkarê Yekîtiya Sovyetîstanê ji aliyê Partîya Komunîst ve hat hilbijartin. Li gor telîmata Xuruşhov, Barzanî li paytexta Sovyetîstanê (Moskovayê) hat bi cîhwar kirin û çend caran ji wan bi hev re hevdîtin pekanîn.

erîm Qasim wusa da dîyarkirin ku Îraq welatê kurd û erebaye û gel li benda rojên xweş bu ku du netewe bikaribin di aştiyê û wekhevîyê de bi hev re bijîn. Lê aliyê Kurd û Ebdulkerîm Qasim li ser pîrgîreka Kurd li hev nehatin û di Adara 1961-an de Melle Mistefa Barzanî bi yekcarî ji Bexdayê vegerî Barzanî û mijulî kar û bar destpêka

Kürdlər və Kürdüstan

Kürdlərin coğrafiyası və yerləşməsi

Əvvəli ötən sayımızda

Aşkar milli səciyyə daşıyan jurnalın üz qabığında Səlahəddin və Kərimxan Zəndin şəkilləri nəzərə çarpırdı. Kürdlər öz milli hüquqlarını dərk etməyə çağırır və kürd dili üçün əlifba tərtib olunurdu və s. 1914-cü ildə jurnalın adı dəyişdi, «hətavi kürd» (Kürdün günəşi) qoyuldu və görünür çox geniş yayıldı. Mən bu barədə uzaq Süleymanidə eşitdim. Milli məsələlərin yenidən qalxması, yerli xan və ziyalıları çox maraqlandırmışdı.1

Müharibədən qabaq protestant missionerləri Souc bulaqda yerləşmiş alman cəmiyyətinin himayəsilə kiçik «Kürdüstan»1 jurnalını çıxarmağa başladı. Burada nəsihatəməz məqalələr, xalq şerindən parçalar və s. çap olunurdu (O.Mannanın kitabından).

Kürdlərin öyrənilməsinə, əsasən isə onların dilinin tədqiqinə çoxlu ədəbiyyat həsr olunmuşdur. Əgər Kürdüstan üzrə rus səyyahları az olsa da (daha çox vəzifəli şəxslər) baron Bode, Çirikov,2 Xanikov3, V.F.Mayevskiy, P.A.Tomilov, K.Smimov4, Maksimoviç-Vasilkovskiy5 və b.) İftixarla demək olar ki, kürdlər haqqında məlumatların elmi tədqiqi əsasən Rusiyada toplanmışdı. İmperatriça Böyük Yekaterinanın buyruğu ilə akademik Pallas 1787-ci ildə «Bütün dillərin və ləhcələrin müqayisəli lüğəti»ni tərtib etdi. Burada demək olar ki, ilk dəfə 276 kürd sözü çap olunmuşdu. Elm tarixində çox vaxt belə bir hal müşahidə olunur ki, yeni mövzu eyni vaxtda bir-birindən asılı olmayaq müxtəlif yerlərdə işlənir. İlk kürd qrammatikası elə həmin 1787-ci ildə Romada italyan dilində meydana gəldi. Onun müəllifi 18 il «Amadiyanın dərinliklərində yaşamış katolik missioneri Maurizio Qarzoni olmuşdur.

1) Məndə olan №1də «Nisan (aprel) 1914» qeyd olunub.

2) 1849-52-ci illərdə türk-fars sərhəd çəkilişi üzrə rus komissarının yol gündəliyi Qamazovun redaktorluğu ilə çap olunub. Spv.1875. Bu gözəl əsər artıq nadir kitablar qismindədir. Polkovnik Çirikovun təsvir etdiyi bir çox marşrutlarla gedərək bu səyyahın qeyri-adi dəqiqlik və vicdanlılığını təsdiq etməyi özümə borc bilirəm. Biz onunla həqiqətən fəxr edə bilərik. Onun əsəri bu vaxta qədər öz əhəmiyyətini saxlamışdır.

3) Bax. Onun İran Kürdüstanına səyahəti. Vest i Qeoqr. Obş, 1852, otd. V (1-18). Zapis ki Kav. Otd. İ.R.Q.O. 1852 1-ci kitabda knyaz A.Qaqarinin Sənnə haqqında müxtəsər məqaləsi çap olunub.

4) K.N. Smirnov – Şimali Kürdüstana səyahət. İzv. Kav. Otd. İ.R.Q.O. XVII, №4 (1904)

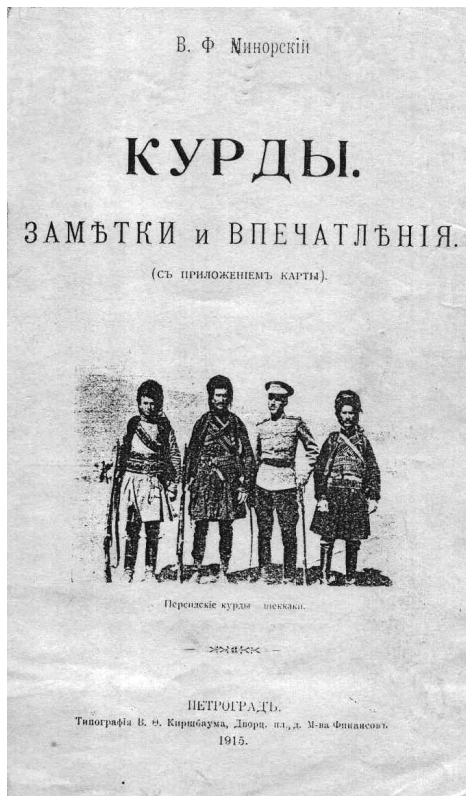
5) İrana səyahət. İzv. Kav. Otd. İ.Q.O., VII, №4, və səyahət haqqında xüsusi hesabat.

Təsəvvür etmək olar ki, 150 il bundan əvvəl Kürdüstanın uzaq, xəlvət bir guşəsində Qarzoni ata hansı məhrumiyyətlərlə mübarizə aparıb, həyatını hansı çətinliklərə məruz qoyub.1 Öz xidmətlərinə və gördüyü işin zamanına görə haqlı olaraq onu «kürdşünaslığın atası» adlandırmışlar.

Gələcəkdə kürdlərin necə inkişaf etməsi ancaq mütəxəssislər üçün maraqlı ola bilər. Budur, bu xalq haqqında bizim düşüncəmizi irəli aparan bezi xüsusi hallar haqqında.

Artıq XVIII əsrdə (Herbelot) ən dolaşq bir dövrün geri qalmış həyatını işıqlandıran kürd qəbilələrinin yuxarıda yad olunmuş salnaməsi məlum olub. İngilis səyyahları böyük çətinliklərlə onun bir neçə nüsxəsini tapdılar, ancaq onlardan ən yaxşısını rus ordusu əldə etdi. 1828-ci ildə İranla müharibə zamanı general Suxtelen Ərdəbil şəhərini tutdu və səfəvilərin məşhur kitabxanasını hərbi qənimət kimi Petroqrada göndərdi. Başqa kitablar arasında

«Şərəfnamə» salnaməsinin 1599-cu ildə müəllif tərəfindən yoxlanıb imzalanmış nüsxəsi də vardı. Əlyazmanın əhəmiyyəti bizim alimlər tərəfindən nəzərə alındı. Əvvəlcə Velyami-

nov – Zernov əsl fars mətnini, sonra akademik Şarmua az qala bütün ömrünü sərf etdiyi fransızcaya dörd cildlik tərcüməsini çap etdirdi.1

Kırım müharibəsi zamanı Smolensk quberniyasında başqa türk əsirləri arasında kürdlər də vardı. Cənab Lerx o saat Elmlər Akademiyası tərəfindən ora ezam olundu və elmi cəhətdən yoxlanmış ilk kürd mətnlərini çap etdirdi.2

Keçən əsrin 40-cı illərində Şərqə ezam olunmuş iki rus magistri Berezin və Dittel də kürdləri öyrəndilər. Lakin onlardan daha artıq işi iki rus konsulu A.Xodzko və Jaba görmüşdü. Onlardan birincisi müstəsna dərəcədə hər şeyi bilmək həvəsilə seçilir, çox səyahət edir və yazırdı. Parisdə təhsilli bir kürdlə rastlaşıb, sonra fransız dilində (Journal Asiatique, 1857) Süleymani (şərq) ləhcəsi haqqında очерк çap etdirdi. Konsul Yaba

1) 30-cu illərdə əlyazma ilə məşğul olmağa başlayan Şarmua, sonra 20 il xəstələndi və ancaq 1868-ci ildə tərcümənin ilk cildini çap etdirə bildi. Dördüncü cild (yəni II kitab) 1875-ci ildə nəzərdə tutulub.

2) «İran kürdləri haqqında tədqiqat» 1 kitab – Giriş və kürd qəbilələrinin təfsilatı ilə hesablanması; Sab.1856. II kitab – kürd mətnləri və Zaza ləhcəsində, 1857., III kitab – lüğətlər və tarixi-ədəbi giriş, 1858.

1848-1866-cı illəri Ərzurumda keçirib və qərbi kürd ləhcəsi ilə məşğul olub. O, ətrafına təhsilli kürdləri toplamış və onların köməyi ilə kürd muntəxabatı, kürd-fransız lüğəti, fransız-kürd danışq kitabı və nəhayət böyük fransız-rus-kürd lüğətini tərtib etdi. Ancaq ilk iki kitab Elmlər Akademiyası tərəfindən çap olundu. Böyük praktik əhəmiyyəti olan qalan ikisi isə itmiş hesab olunurdu. Ancaq xoşbəxt bir təsadüfdən mən onların izinə düşdüm və 1913-cü ildə Jabanın varisləri onun bütün əlyazmalarını mənə verdilər. Mən bütün gücümü sərf edəcəm ki, onları çap etdirim.

Nəhayət, 70-ci illərdə İrəvan quberniyasının rus kürdlərini uşaqlıqdan kürdcə danışan və ona görə də yazmağı və çox maraqlı şeyləri bilən professor Yegiazarov tədqiq etdi.1

Rusiya kürdlərinin öyrənilməsinə yaxın münasibəti xaridə faktiki olaraq qəbul olunmuşdu. Hətta, alman alimləri Yusti, Prima və Sosinin əsərləri və avstriyalı Makasin yazılmış

mətnləri çap olunmaq üçün bizim Elmlər Akademiyasına təqdim olunmuşdu. Beləliklə kürd xalqı haqqında əhəmiyyətli nə varsa, bizim Petroqradda meydana gəlmişdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu günlər Almaniyada bu monopoliyanı bizdən almağa ciddi cəhd göstərildi. Alman alimi Oskar Mann imperator Vilhelmin özündən maddi yardım alıb 4 il xüsusilə kürd xalqının tarixini öyrənərək İran və Türkiyəni səyahət etdi. Məşhur filantrop keşiş Lensiusun vasitəsilə ermənilər arasında çıxış etmək cəhdi kimi kürdlərə gec oyanmış bu maraq kürd məsələsində özünü göstərmək arzusundan xəbər vermirmi?

Ən son yenilik (1913) ingilis Soanın kürd dilinin qrammatikasıdır.

1) Zap. Kav. Otd. İ.R.Qeoqr. Obş. Kn. XIII, vıpusk vtroy, 1891

Gizli surətdə müsəlmanlığı qəbul etmiş, fars mirzəsi adı altında bir müddət gizlənərək uzun zaman cənubi Kürdüstanda yaşamış müəllifin şəxsiyyəti xüsusilə maraqlıdır.1

Hal-hazırda Petroqrada Universitetində kürd dilində dərs demək üçün cənab Orbeli xüsusi olaraq hazırlanır. Ümid edək ki, onun işləri kürdşünaslıqda rus rəhbərliyi ənənələrini canlandıracaq və bərpə edəcək.

V Din

Dinə görə kürdlərin böyük əksəriyyəti sünnü müsəlmanlardır. Bu, Kürdüstanda İran və Türkiyənin rəqəbətində türklərə böyük şans verirdi. Türklər 1905-1912-ci illərdə İrana soxulduqları zaman, məhz bu hadisəyə arxalanmışlar. Həm də türk komissarı Tahir paşa bütün kürdlərin Türkiyəyə mənsubluğu haqqında nəzəriyyəni açıqca inkişaf etdirirdi. Ancaq mahiyyət etibarilə, sünnü olmaqlarına baxmayaraq kürdlər başqa məzhəbə məxsusdurlar. Onlar şəfi, türklər isə hənəfi idilər. Hamıya məlum faktdır ki, məhz belə xırda şeylər bənzərsiz təfərrüat törədir.

Mühüm rol oynaya bilən başqa bir hadisə də var. Bəzi kürd nəsiləri ilk xəlifə sülalələri əməvilər və abbasilərdən törəndikləri

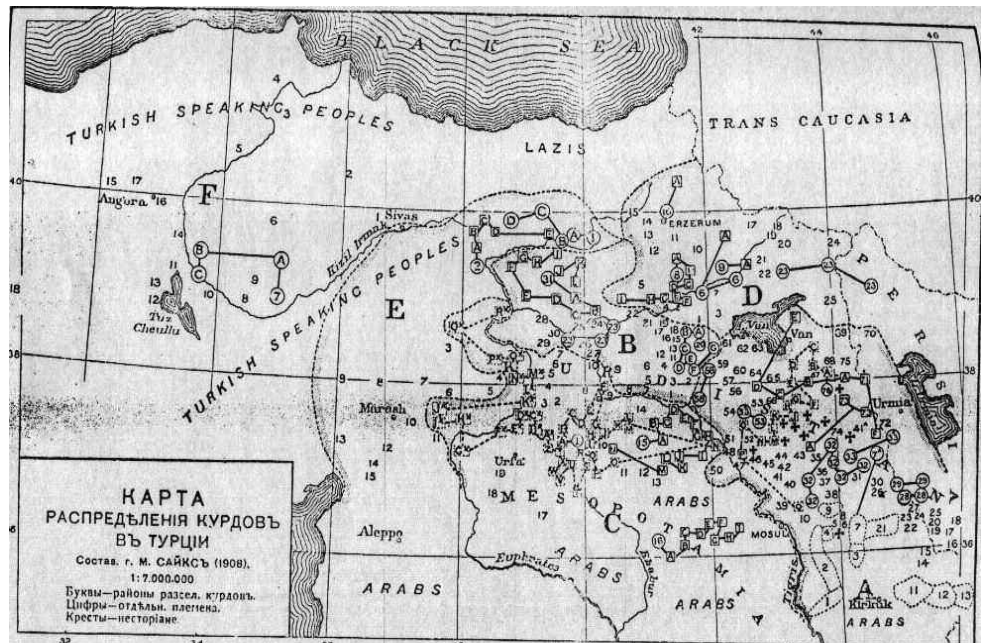
tinə qoruyub saxlamış bir neçə şiə qəbiləsi var. Mən kiçik qalıqları qalmış qəbilələrin başqa qəbilələrə birləşməsinin və bu zaman öz məzhəbini dəyişməsinin şahidi olmuşam.1

Mömin sünnülükə müxalif münasibətdə olan kürd ruhani şeyxləri rəsmi islamdan daha artıq əhəmiyyətə malikdirlər. Şəmdinan2 və Şəhrizur şeyxləri (Həvramanda Təvila və Biyayre kəndləri) nəqşibəndi təriqətinə mənsubdurlar və görünür, çox sərt müsəlman nöqtəyi-nəzərinə tərəfdardır. Başlıcası onların nəsilərinin müqəddəsliyin-dən, əcdadlarının qəbirələrinə pərəstiş etməkdən və onların ruhani qüdrətinə inamdan ibarətdir. Bu cür müridizm bizə Şamil tarixindən tanışdır. Yadımdadır, türk zabiti sərhəddə öz mülkünə gəlmiş türk senatoru Şeyx Əbdül Qadirin yanına öz atlı dəstəsini gətirmişdi və onların hamısı ehtiramla bu müqəddəsini əlini öpürdülər. Şəmdinan şeyxlərinin ehtirama malik olmaları, xüsusilə, təəccüblüdür. Onların Kürdüstanın dərinliklərində yerləşmiş təyələrinə bizim Orta Asiyalılar da axışırlar. Soan hətta Məkkə və Bağdaddan sonra Biyayre Şeyxin yanına gəlmiş bessarabiya müsəlmanla görüşünü təsvir edir.

1) Dəştətel dairəsi (Bane yaxınlığında), Zohabin bir neçə qəbiləsi və s.

2) Onların «piri» Süleymanili Mövlana Xalid Dəməşqdə dəfn olunub. Nehridə Şəmdinanda məşhur Şeyx Übeydulların babası Səid Abdulla dəfn olunmuşdur.

Daha azad fikirlə başqa şeyxlər, məs, Souc-bulaq1 rayonuna da səpələniblər. Onlardan biri ilə bir neçə dəfə görüşmək və çox yaxınlaşmaq mənə qismət oldu. O, geniş panteizmə etiqad edən sufi dərviş, müstəsna zahiri görkəmə malik şən, mehriban insan və bütün bunlara əlavə olaraq yaxşı şair idi. 1914-cü ildə mənim keçmiş səyahət yoldaşım D.D.Belyayevə bir dəfə bu Şeyxin yanında Haqqaya getmə ayininin icrasında iştirak etmək müəssər olmuşdu. Dərvişlər səslərini uzada-uzada «La ilahə illəllah» (Allahdan başqa Allah yoxdur) qışqıraraq ağır-ağır yırg-

(«Şərəfnamə») iddia edirlər. Bir əfsanəyə görə Botanda abbasilərin qədim bayrağı saxlanır. Belə ki, türk sultanlarının xəlifəliyə haqqı, hətta müsəlman dünyasında da mübahisəsiz deyil.2 Kürdlər isə Konstantinapoldan asılı olmayaraq, dini yolları axtarıb tapa bilərlər.

1) O, maraqlı bir macərə kitabı yazdı. To Mesopotamia and Kurdistan in disguise by E.B.Soane. L. 1912. Soan türkləri sevmir və İrana və kürdlərə meyl göstərir.

2) Osmanlı sultanlarına xəlifə adının yazılması barədəki anlaşılmazlıq haqqında. Bax. B.B.Bartold. Xəlifə i Sultan «Mir İslama», 1912, №2,3.

İran Kürdüstanında, adətən, İrana sədəqə-

alanmağa, nəhəng qavalların sədası altında sürəti artıraraq, qeyri-adi həyəcana gəlib tullanmağa, başlarını bir-birinə və evin sütununa çırpmağa başladılar. Bədənlərini elə fırladırlar ki, dalğalanan saçları havada biz-biz dururdu. Kürdlər istilik hərəkətləri kütlədən ayrılıb dairəyə atılmağa başladılar. Dəlilik və ekstaz atmosferi qeyri-iradi tamaşaçılara yoluxdu.2 Burada iştirak edən avropalıların, həqiqətən, halı pozuldu. Onlardan biri yalvardı ki, şeyx bu özündən çıxmanı sakitləşdirsin. Doğrudan da onu bir işarəsi ilə birdən-birə sakitləşdilər. Artıq dərvişlik müsəlmanlıqdan ayrılır. Kürdlərdə iki çox maraqlı din yaranıb.

(Ardı var)

Səhifəni Hazırladı: Tahir Süleyman

Azərbaycan tarixinin ən şanlı səhifələrindən olan Azərbaycan Cümhuriyyətinin (AXC) 100 illik yubileyi dövlət səviyyəsində qeyd edilir. Moderator.az xəbər verir ki, Modern.az saytı 1918-ci il 28 may tarixində əsası qoyulan bu möhtəşəm tarixə aid "AXC-100" silsiləsi altında hazırladığı müsahibə, araşdırma, məqalələrini davam etdirir.

Təəssüf ki, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətindən danışdıqda Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Fətəli xan Xoyski, Nəsim bəy Yusifbəyli kimi azsaylı insanların adlarını çəkməklə, onlar barəsində yazıları oxumaqla kifayətlənirik. Lakin heç onlar barəsində də bəzi lazımı bilgiler çox da araşdırılıb. Xüsusən də, ayrı –ayrı zamanlarda Cümhuriyyətin bütün yükünü çiyinlərinə alan baş nazirlər Fətəli xan Xoyski və Nəsim bəyin fəaliyyətlərinin müəyyən çətin mərhələləri barəsində araşdırma mediasında o qədər də çox yazılara rast gəlinir.

Məsələn, Fətəli xan Xoyskinin 1918-ci il 7 dekabr tarixində, yeni, Azərbaycan Cümhuriyyətinin parlamentinin açılışında səsləndirdiyi tarixi nitq haqqında təəssüf ki, elektron və çap mediasında çox az bilgiyə rast gəlməmişik. Azərbaycan Cümhuriyyəti parlamentinin tərtib edilən stenogramlarında və Fətəli xan Xoyskidən bəhs edən bəzi araşdırma məqalələrdə həmin tarixi nitq və o nitqə aparan yollar barəsində müəyyən məqamlar işıqlandırılıb.

Xoyski çıxışında 1918-ci ilin 28 mayından bugünədək keçdikləri keşməkeşli yoldan danışır. Üzləşdikləri çətinliklər, yaşadıkları basqılardan söz açan Xoyski bununla belə, may ayından bəri rəhbərlik etdiyi hökumətin Azərbaycan xalqı üçün əlindən gələni əsirgəmədiyini bildirib.

Çıxışının sonunda isə rəhbərlik etdiyi hökuməti istefaya göndərən Xoyski özü də baş nazir vəzifəsindən uzaqlaşdı. Lakin ona ehtiyac çox böyük idi. Odur ki, Cümhuriyyət parlamentinin adından sədr vəzifəsini icra edən Həsən bəy Ağayev Xoyskinin ünvanına bir neçə dəfə məktub

Xoyskidən Cümhuriyyət deputatlarına irad “Burada pula görəmi oturmusuz?!”

yazıb, ondan yeni hökumət qurmağı xahiş etdi. Səbiq baş nazir bir neçə dəfə etiraz etsə də, yaranmış siyasi böhran səbəbindən yenidən siyasət meydanına atıldı.

Amma sonradan elə hadisələr yaşandı ki, Xoyski bu addımına pəşman oldu. Xüsusən də parla-

kömək cürbəcür olar, sorğu vermək özü də bu cür köməkdir. Bəzi vaxt elə məqam olur ki, bəzi şeylər barəsində tədbir görmək yaddan çıxır, bəlkə hətta hökumətin bəzi şeydən xəbəri olmur. Elə ittifaqlarda gerek məbuslar sorğu vasitəsi ilə əhvalı hökumətə bildirsinslər, borcludurlar

ment üzvlərinin hər bir xırda səhvə görə Cümhuriyyət hökumətini kəskin şəkildə tənqid etməsi, durmadan sorğular göndərməsi, yeganə günahkar kimi hökumət üzvlərini qınamaları Xoyskinin də səbirini daşdırdı. Nəhayət, 1919-cu ildə keçirilən iclasların birində yenə də hökuməti tənqid edən parlament üzvlərinə müraciət edərək, tarixi bir çıxışla yadda qaldı. Müəllifin üslubuna toxunmadan həmin çıxışın mətnini təqdim edirik: “Möhtərəm məbuslar! O günlər ki, siz neçə dəfələrlə mənə müraciətən bu hökumətin təşkilinə mənə vadar etdiniz, mən birinci bəyanatımda sizə demişdim, inşallah yadınızdan çıxarmamışdır. Mən o vaxt sizə dedim ki, belə xətləri bir zamanda heç kəs cəsarət edib zimali hökuməti əlinə ala bilməz. Bununla bərabər əgər biz o vəzifəyi öhtəmizə götürürüksə, ancaq sizin sidq dili ilə hökumətin dalında durub kömək edəcəyinizə ümid oluruq. Buna inanıram, əgər görsəm ki, sədaqət yoxdur, bir dəqiqə hökumət başında durmaram. Bunu mən o vaxt dedim və bu sözlər yaddan çıxmazlar. Əlbəttə, mən bilərəm ki, hökumətə

sorğusunlar, məsələn, filan kənddə buğda yığırlar, hökumətə məlumdurmu, filan iş niyə belə olur, hökumət buna bir çarə edirmi? Belə sorğular parlament tərəfindən hökumətə bir köməkdir. Heç hökumət belə sorğudan inciməz. Əgər bir əsas doğru deyilsə, parlament sorğu versin, düzəlməsin tələb etsin. Biz sorğuyu həmişə artıq dərəcə məmnuniyyətlə qəbul edəriz. Amma, möhtərəm məbuslar, sorğu da var, sorğu da var. Bir sorğu var ki, atanın oğluna verdiyi nəsihət. Bir sorğu da var ki, zəhərli, bədxahlıq sorğusudur. Zənn edirəm, bu ikinci kimi sorğular ilə iş heç vaxt qabaqca getməz. Belə sorğu parlament ilə hökumətə badalaq vurmaq, biz soxmaq deməkdir. Aya bu zamanda ki, hökumətə badalaq vurulsun? Aya Azərbaycanın halı elədimi ki, hökumət ilə süpürülsün. Belə də sorğu olar? Bu elə bir zamandır ki, gerek hökumət ilə məhəbbət dili ilə danışasan. Hökumətə deyəsən, filan işdə səhv var, gəl biz də sənə kömək edək düzəldək, bunu belə eləmək lazımdır. Hökumət ilə bu dillə danışmaq gerəkdir. Belə olsa

hökumət üçün köməkdir. Mən belə bilərəm ki, heç hökumət ilə özgə dil ilə danışmaq olmaz və hökumət qəbul etməz ki, danışsın. Mənimi yoldaşlarım burada puldan ötürmə, yaxud yox olan ixtiyardan ötürmə əyləmişlərdir? Aya bu müqəssirlər skamyasıdır ki, hərə gəlib bir söz desin, bir ləkə yapırsınız? Aya, bizim tərəfimizdən böyük fədakarlıq, millətə böyük xidmət deyilmi ki, öz səlamətimizi, bu saat bazarlarda danışılan təmiz adımızı və rahatlığımızı millətə fəda edərək bu skamyalarda əyləşiriz, hərə bir söz deyir, hətta ixtiyarımız yoxdur onlardan bir qədər ehtiramla davranmağı tələb edək? Doğrudur, çox şeylər olub, nəzarətlərdə çox qüsurlar var, məmurlar rüşvətlər almışlardır, bəzi üsulsuzluqlar olur, bunların heç birini gizləyən, pərdələyən yoxdur. Hökumət bunu bilir, əlindən gələni işləri eyləyir və eyləyəcəkdi də. Müqəssirlərin taqsırını aydınlaşdırmaq üçün istintaq edilir, sonra məhkəməyə veriləcəklərdir. Bu barədə nazirlər bəyanat verdilər. Ancaq mən bunu da deməliyəm ki, bununla bərabər hökumət bir fəvqəladə istintaq komissiyonu da təşkil edir ki, bu işlərə baxsın. Çünki adi istintaq və məhkəmələr kifayət etmirlər. Fəvqəladə komissiya lazımdır”.

Əslində, hər şey parlamentin hökumətə yolladığı irad dolu bir sorğudan sonra başlamışdı. Amma sorğu tək bir fakt idi. Parlamentin bəzi fraksiyaları var idi ki, onlar hökumət kabinetinə xüsusi antipatiyası ilə seçildilər. Ona görə də Xoyski əlinə düşən bu fürsətdən yararlanaraq, hökumətin mənafeyini deputatlar arasında qorumaqda davam etdi: “Bilirsiniz ki, hökumətin həftədə 5-6 iclası olur, gecə saat ikiyədək otururuq, lakin bu neçə vaxtda iş o qədər olmuşdur ki, sıradakı məsələlərə keçmək mümkün olmamışdır. Xarici siyasət o qədər olmuşdur ki, sıradakı məsələlərə keçmək mümkün olmamışdır. Xarici

siyasət o qədər hücum edir ki, bu halda mümkündürmü hökumət gedib sənin bezlərini ölçsün? Azərbaycanın başına bir bəla gələrsə, onda bez nəyə gerek, çit və neft nəyə gerek olar? Gerek elə etməyəsən ki, hökumətin səbr kasası dolsun. Belə olsa, Azərbaycan üçün çox xətlər çıxar. Hökumət dəyişməklə bir qarışıqlıq çıxarsa, onda bütün millətə deyirəm. Qoy millətin günahı və xətanın məsuliyyəti tamamilə hökuməti yıxanların öhdəsinə düşsün. Qabaqda bu məsələ ayrı cür idi, şimdiki dil bir az dəyişibdir, dün hökumətə hamı bir təpik vururdu. Eybi yoxdur, bu da keçər. Sanki belə bir səvab mərhəmət etmişlər, elə bil biz öz kefinizlə buraya gəlmişik sanki bizə deyirlər bu dəfə taqsırımızdan keçib sizi dəyişmiş görürsünüz nə edirik? Aya, bu olar? Aya, hökumət ilə bu dillərlə danışarlar? Mənim qulağıma yetişdiyinə görə parlament üzvlərindən birisi digərinə deyibdir ki, hətta Biçeraxov və Denikin köməyi ilə də olsa bu hökuməti yıxacağam. (Mərkəzdən və soldan: Eyib olsun, eyib olsun!). Lazım gəlsə o adamın adını da deyə bilərəm. Aya bilirsiniz, Biçeraxov kimdir? Denikin kimdir? Bunlar o adamlardır ki, Azərbaycanın adını da çəkməyə qoymazlar. Aya, hökumət ilə süpürmək istəyən bu cür adamlar parlamentdə otura bilərmə? Xayır! (Mərkəzdən, soldan alqış). hökumət ilə parlament arasında qeyli-çal çıxarmaq vaxtı deyil. Möhtərəm məbuslar! Fikirləşin, bu məqam, nə məqamdır, bu məsuliyyət nə məsuliyyətdir? Kördüyünüz işləri düşünmək, fikirləşmək lazımdır. Əgər düşünülərsə, bir adam tapılmaz ki, deməsin, bu danışılan dil hökumət ilə danışılan dil deyildir. Belə qorxulu zamanda dalğalar arasında bulunan qayğımızın bir tövr salamata çıxaraq ki, məqsədlərimizə müvəffəqiyyətlə nail ola bilək!” **moderator.az**

Kürdlərin həbsdəki lideri buraxıldı

Dörd gün öncə Çexiyanın paytaxtı Praqada yaxalanan PYD/PKK-nın keçmiş həmsədri Saleh Müslimi Türkiyəyə təhvil verilməyib və azadlığa buraxılıb. Türkiyə mediasının yazdığına görə, kürd separatçıların ən tanınmış liderlərindən olan Saleh Müslim haqqında Türkiyə bu ayın 13-də qırmızı bülletenlə beynəlxalq axtarış verib. S.Müslim bu axtarış çərçivəsində saxlanılıb. Məlumatla görə, S.Müslim müvəqqəti saxlanılıb və çex məhkəməsinə göndərilib, məhkəmə isə Türkiyədən onu niyə axtarısa verməsi barədə sənədlər istəyib.

Bununla belə, qeyd olunur ki, bu hələ Saleh Müslimin Türkiyəyə təhvil veriləcəyi mənasına gəlmir.

Türkiyənin Saleh Müslimi geri ala bilməməsinin iki mühüm səbəbi var. Bunlardan biri çex məhkəməsinin Saleh Müslimin terrorçu olduğuna qərar verib-verməyəcəyinin bilinməməsidir. Nədən ki, Türkiyə PYD-ni nə qədər PKK-nın Suriya qanadı olduğunu irəli sürsə də və iddiasını inkarolunmaz faktlarla əsaslandırırsa da, bu məsələdə beynəlxalq aləmin düşüncəsi yekdil deyil. Xüsusilə ABŞ PYD ilə PKK-nı

bir-birindən ayırır, hətta Türkiyəyə PKK ilə mübarizə etmək üçün PYD-nin imkanlarından yararlanmağı məsləhət görür. Eyni

şəkildə bir çox Avropa ölkələri də məsələyə ABŞ-la eyni mövqedən yanaşır. Çexiyanın isə PYD-PKK-ya nə cür münasibət bəsləməsi bəlli deyil. Belə vəziyyətdə Çexiya məhkəməsinin hansı arqumənti əsaslı sayacağı xeyli müəmmalı görünür.

İkinci ən mühüm problem Türkiyə ilə Çexiya arasında cinayətkarları təhvil ver-

mək haqqında hər hansı müqavilə yoxdur. Çexiya məhkəməsi Salih Müslimi təhvil vermək istəsə belə, bunu hansısa qanunvericilik aktı ilə əsaslandırılmalıdır. Belə bir hüquqi zəmin olmadığından, Çexiya üzv olduğu Avropa İttifaqı vasitəsilə terrorçunu təhvil verməlidir. Avropa İttifaqını formalaşdırən və onun lokomotivliyini edən Almaniya, Hollandiya, Fransa və s. kimi ölkələrin isə Türkiyə ilə münasibətləri çox da ürəkaçan deyil. Həmin ölkələrin Ankaranın tələblərinə müsbət cavab verəcəyi hələlik xeyli çətin görünür.

Bəzi ehtimallara görə, S.Müslim məsələsi Türkiyə ilə Avropa İttifaqı arasında yeni gərginlik yarada bilər.

Bəs Saleh Müslim əslində kimdir?

Saleh Müslim 1951-ci ildə Hələbdə dünyaya gəlib. Milliyyətə kürd olan bu adam Suriyada böyüyüb başa çatıb. Suriyalı olsa da, onun mütəxəssis kimi formalaşmasında Türkiyənin böyük zəhmətləri var. Belə ki, 1970-ci ildə İstanbulda yaşayan və təhsil alan S.Müslim 1977-ci ildə bu şəhərdə ali təhsilini tamamlayıb. İndiyədək Türkiyənin çöhrəyini yeyən bu adam peşəcə mühəndisdir.

Kürd təşkilatlarında fəallığı ilə daim seçilən S.Müslim 1998-ci ildə siyasətə ilk addımını atıb və Suriya Kürdüstan Demokrat Partiyasına (PYD) qoşulub. Təşkilatın həmsədri olaraq fəaliyyət göstərib. S.Müslim öz separatçı davası boyu qurbanlar da verib. Məsələn O, 2013-ci ildə Tel Abyadda İŞİD-lə gedən mübarizədə oğlu Şervan Müslimi itirib. Müslimin kürd separatçıları arasında nüfuzunu bu hadisə daha da artırıb. S.Müslim Suriyada ən güclü kürd lideri kimi tanınır. Məlumatla görə, 2010-cu ildə İraqa qaçan S.Müslim 2011-ci ildə təkrar Suriyaya qayıdıb və vətəndaş müharibəsində əsas qərarverici liderlərdən biri olub. Türkiyədə təhsil aldığından Anadolu türkçəsini mükəmməl bilir və əksər hallarda mətbuata açıqlamalarını bu dildə verir.

2015-ci ildə S.Müslim xüsusi təyيارə ilə Türkiyəyə gəlmiş və Türkiyə rəsmiləri ilə Ankarada görüşlər də keçirmişdi. Türkiyə hökuməti “Zeytun budağı” əməliyyatına başladıqdan 3 həftə sonra onun barəsində beynəlxalq axtarış elan etdi. **kaspixeber.az**

YPG: 10 Suriye milisi Afrin'de hayatını kaybetti

YPG, Efrin'in Cindires bölgesine TSK uçakları tarafından düzenlenen bombardımanda Suriye ordusuna bağlı 10 milisin öldürüldüğünü açıkladı. YPG Genel Komutanlığı, Afrin'in Cindires böl-

gesinde TSK'ya bağlı savaş uçaklarının Suriye ordusuna bağlı Kuvvet Şebi birliklerinin (Halk Güçleri) mevzilerine yapılan bombardımanda 10 Suriyeli milisin hayatını kaybettiğini duyurdu.

YPG açıklamasında dün Raco ilçesinin Bililka köyünde TSK ve ona bağlı unsurlar arasında şiddetli çatışmalar yaşandığını ve bir helikopterin ise düşürüldüğü kaydedildi.

Açıklamaya göre; Raco ve Cindires bölgeleri ile Şiyê ve Şera ilçelerine yönelik TSK'nın yoğun bombardıman yaptığı, Şera'nın Çema köyü ile Cindirêsê'nin Kefer Sefrê köyündeki Suriye ordusuna bağlı Kuvvet Şebi birliklerinin noktalarının hedef alındığı kaydedildi. Yapılan bombardıman sonucu Kuvvet Şebi'nin 10 üyesinin hayatını kaybettiği, 6 üyesinin ise yaralandığı bildirildi.

Nerina Azad

Afrin'e Gitmeyi Reddeden Korucular Silah Bıraktı

Şırnak'ta Afrin operasyonuna katılmak istemeyen 2 korucunun silah bırakarak istifa ettiği öğrenildi. 43'üncü gününü geride bırakan Afrin savaşına katılmaları için bölgedeki koruculara yapılan baskılar sürüyor. Şırnak ve ilçelerinde korucubaşlarının ve AKP'nin önde gelenlerinin baskılarına rağmen birçok korucunun Afrin'e gitmeyi kabul etmediği öğrenildi.

Şırnak ile Silopi, Uludere ve Beytüşşebap ilçelerindeki birçok korucu, tüm baskılara rağmen günlük 300 TL'ye savaşta yer almaları için kendilerine yapılan teklifi kabul etmediği kaydedildi. Afrin'e gitmeleri için üzerlerinde baskı kurulan K.T. ve İ.T adlı korucuların, 3 gün önce istifa ederek, silah bıraktığı öğrenildi.

krdnews.net

DSG ve JÖH-PÖH arasında şiddetli çatışmalar!

Afrin'de ilerlemek isteyen Türk ordusu ve bağlı grupları ile ilerlemeyi engellemeye çalışan DSG/YPG arasında şiddetli çatışmalar yaşanıyor. Çatışmalar Şera ilçesine

bağlı Bafılûnê ve Çema köyleri, Mabeta'nın Bedîna köyü ile Raco ilçe merkezinde yoğunlaşmış durumda.

Demokratik Suriye Güçleri (DSG), "Raco bölgesinin Moseka köyünde en az 9 JÖH ve PÖH üyesinin hayatını kaybettiği" iddiasında bulundu. Öte yandan TSK'den yapılan açıklamada ise Raco'un ele geçirildiği öne sürüldü. Çatışmalar hakkındaki geniş bilgilerin ilerleyen saatlerde açıklanacağı belirtiliyor.

zer.news

PDK: Abadi Başbakandan ziyade bir petrol tüccarı gibi davranıyor

Irak Parlamentosunda PDK Parlamenterleri Sîrwan Sîrînî, Irak Başbakanı Haydar Abadi'nin bir başbakan-

dan ziyade bir petrol tüccarı gibi Kürdistan ile ilişkilerini söyledi. Bas-News'e konuşan Sîrwan Sîrînî, "Ne yazık ki Abadi'nin Kürdistan Bölgesi'ni cezalandırması devam ediyor. Onun yaklaşımları bir başbakandan ziyade bir petrol tüccarı gibi davranıyor. Ne Kürdistan için ne de diğere bileşenler için hiçbir anayasal haklara karşı saygısı yok" dedi.

Irak ile olan siyasal süreci protesto etmeleri için Kürt siyasal çevrelere çağrıda bulunan Kürt parlamenter Sîrwan Sîrînî, "BM ve uluslararası toplumun gözetiminde bir Irak'ta yeni bir yönetim şeklinin belirlenmesi ya da Kürdistan bağımsızlık referandum sonuçlarının uygulanması için bir kongrenin yapılması gerekiyor" şeklinde konuştu.

Nerina Azad

Samimiyeti ve kahramanlığından dolayı

Uğruna mücadele verdiği kutsal dava, onu eşsiz bir konuma getirdi,

Barzani'yi eşsiz lider haline getiren, Sahip olduğu askeri, siyasi

çünkü o bir komutan, bir lider olmanın yanında bir Peşmergeydi aynı zamanda.

Bugün, tam 39 yıl önce gözlerini hayata yuman ölümsüz lider Barzani'yi anarken; değil 39 yıl, 1039 yıl bile geçse Kürt halkı Kahramanlığını unutmayacak diyoruz... Kuşkusuz, Mola Mustafa

yetenekleri ve davranışlarıyla Kürt halkına olan hizmetlerinden dolayı halkımızın kalbinde yer almış ve onu ölümsüzleştirmiş olmalıdır.

Uğruna mücadele verdiği kutsal dava, onu eşsiz bir konuma getirdi, çünkü o bir komutan, bir lider olmanın yanında bir Peşmergeydi aynı zamanda.

Eylül İhtilali'nin birleştirici metodu ve modelini Kürt halkı asla unutmamalı ve dersler çıkarılmalıdır. Ölümsüz Lider Barzani'nin mücadelesi, özgürlük, hak, hukuk ve adalet isteyen halkımızın bugün Federel Kürdistan'ı elde etmesine vesile olmuştur. Bu mücadelesinden dolayı, önünde saygıyla eğiliyorum.

Samimiyeti ve kahramanlığından dolayı, onunla gurur duyuyorum.

Övünüyorum, ve ağlıyorum...

Tarih, Şehitlerimizin mücadelesini unutmayacak...

Ey Büyük insan, Kürt halkının kalbinde hep yaşayacaksın..

Örnek olacaksın..

Rahat uyu...

Rahmet diliyorum...

Ölümsüzsün...

Sevgiler, Saygılar ..

Toprağın bol olsun...

nerinaazad.info

'Kürdistan'a karşı tehlikeli bir plan var'

Irak Parlamentosu Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) Grup Başkanı Arez Abdullah, Bağdat'ta Kürdistan Bölgesi'ne karşı tehlikeli bir planın söz konusu olduğunu söyledi. Rûdaw TV'nin canlı yayınına bağlanan Arez Abdullah, gündeme ilişkin önemli değerlendirmelerde bulundu.

Irak Parlamentosu'nda bugün Kürtlerin katılmadığı bir oylama sonucu onaylanan 2018 bütçe yasasına değinen Arez Abdullah şunları söyledi: "Önceki yılların aksine, bu yıl bizi dinlemediler. Milletimizin meşru talepleri ihlal edilmeye çalışıldı. Bana göre bu bir intikamdır. Kürdistan Bölgesi Hükümeti ile Bağdat yönetiminin arasındaki ihtilafın intikamıdır. Kürdistan Bölgesi'ne karşı yapılan anayasaya aykırıdır ve etik değildir."

Bütçe yasasının bu şekilde geçilmesinin Kürdistan Bölgesi'nin halkına maddi olarak ciddi zarar vereceğini dile Getiren YNK'li parlamenter, şöyle devam etti: "Bu yeni siyasal bir cephenin güçlendiğini gösteriyor. Bu yeni cephenin amacı Kürdistan Bölgesi'nin statüsünü ortadan kaldırmak veya zayıflatmaktır. Çoğunluk esasına

göre yasaları geçirmeyi ve politikayı belirlemeyi hedefliyor. Bu Kürdistan halkının geleceği için çok tehlikeli." Kürdistan Bölgesi'nin kendi içinde kurumları güç-

cephe var. Kürdistan Bölgesi'nin halkı olarak bizim devletimiz yok. Devlet yerine bir bölgemiz var. bu bölge milletimizin gurunu ve çıkarları koruyabilir. Bölgenin statüsü

lendirmesi gerektiğini altını çizen Arez Abdullah, "Yönetim ile vatandaş arasında güven yeniden inşa edilmeli. Siyasi partiler arasındaki ilişkiler normalleşmeli. Şimdi ve gelecek Kürdistan halkının karşı karşıya kalacağı tehlikeler karşında tek ses olmalı ve tek tavır takınılmalıyız" ifadelerini kullandı. Erbil ile Bağdat arasındaki ihtilafların daha da derinleştiği ve güvenin daha yitirildiğini dile getiren YNK'li parlamenter, sözlerine şunları ekledi: "Irak'ta Kürdistan Bölgesi'nin siyasal statüsünü hedef alan bir

veya kurumları feshedilirse, milletimizi her bireyi zarar edecek."

Bu durumu engellemek için Kürtlerin önündeki seçeneklerden birinin Irak'ta siyasal süreçten çekilmek olduğunu vurgulayan YNK Grup Başkanı, "Bütün Kürt siyasal taraflar ortak ulusal bir tavır almalı. Ayrıca Kürdistan Bölgesi Hükümeti bütçe yasasına karşı tavrını ortaya koymalı" dedi. Arez Abdullah, Irak'taki bütün bileşenlerin yanı sıra Erbil ile Bağdat'ın arasındaki ilişkilerin yeniden inşa edilmesi gerektiğini söyledi.

Nerina Azad

Hakkari'de 8 Mart etkinlikleri de dahil 1 aylık eylem yasağı

Hakkâri Valiliği yaptığı açıklamada kentte basın açıklaması, çadır kurma, stant açma, oturma eylemi ve benzeri türdeki tüm eylem ve etkinliklerin 30 gün süreyle yasaklandığı bildirildi. Eylem yasağı 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nü de kapsıyor. Açıklamada miting, kapalı ve açık alan toplantıları ile gösteri yürüyüşlerinin ise valilik iznine bağlandığı belirtildi.

Valilik açıklamasında, "2935 sayılı OHAL Kanunu'nun 11. maddesi (m) bendi gereğince, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında yapılacak olan miting, kapalı ve açık yer toplantıları ile gösteri yürüyüşleri 03/03/2018 tarihi ile 01/04/2018 tarihinden geçerli olmak üzere 30 gün süreyle Valilik iznine bağlanmış; basın açıklamaları, çadır kurma, stant açma, oturma eylemi ve benzeri türdeki tüm eylem ve etkinlikler ise aynı hükümler doğrultusunda yine Hakkari il merkezi ve ilçelerinde 27/02/2018 tarihi dâhil olmak üzere 30 gün süre ile yasaklanmıştır" dendi.

krdnews.net

Afrin'de son durum... Raco kent merkezinde şiddetli çatışmalar!

Türk Silahlı Kuvvetlerinin Afrin'e yönelik operasyonu 43. gününde devam etti. 43. günde Raco'nun merkezine girildiği çatışmalar yaşandığı bildirildi.

DHA'nın haberine göre, Afrin operasyonunun 43. gününde TSK ve ÖSO'nun Raco'nun merkezine girdi. Raco'nun merkezinde yer yer çatışmaların devam ettiği belirtildi. ANHA'nın haberine göre ise Raco merkezi çevresinde yoğun çatışmalar yaşanıyor. Şera ve Cindires çevresinde de şiddetli çatışmaların yaşandığını bildirdi.

Londra merkezli Suriye İnsan Hakları Gözlemevi, 'Türk savaş uçaklarının en az 36 Suriye hükümeti yanlısı gücü öldürdüğünü' duyurdu. Açıklamada, Türkiye'nin önceki hafta Afrin'e giren Şam yanlısı güçleri son 48 saatte üçüncü kez hedef aldığı belirtildi. Öte yandan Afrin'e, Türkiye'nin çeşitli illerinden getirilen 100'ü aşkın araçlık obüs, tank ve asker sevkiyatı yapıldı. Kilis'e ulaşan uzun askeri konvoy, karakollara gönderildi.

Nerina Azad

Li Teşkilata Amedê ya PAKê bibîr anîna Mele Mustafa Barzanîyê nemir

Roja 01.03.2018an li Teşkilata Amedê ya PAKê ji bo salvegera 39emîn a koça dawîya Mele Mustafa barzanîyê nemir civînek hat eli dar xistin. Herweha şîna welatperwerê Kurd, kedkarê doza azadî û rizgarîya Kurdistanê rehmetî Ali Beyköylü hate danîn.

Gelek telewîzyon, nûnerên partîyên siyasî û dezgehên sivil û rewşenbîr û siyasîmedar beşdarî

civînê û şînê bûn.

Bernameya PDK-Bakur ya ji bo bibîr anîna Mele Mustafa Barzanîyê nemir û bernamêya PAKê li Teşkilata Amedê ya PAKê hate yek kirin. Endamê Komîteya Birêvebirîya Navendî ya PAKê Hanîfî Turan bi axaftineke kurt bi rêzgirtina ji bo şehîdên Kurdistanê civîn û şîn destpê kir. Paşê welatperwerê Kurd Şêx Mîzbeh fatîha

xwend.

Serokê Giştî yê PAKê Mustafa Özçelik di derbarê jiyan, têkoşîna û rola Mele Mustafa Barzanîyê nemir de û her weha di derbarê welatperwerîya rehmetî Ali Beyköylü de axaftinek kir.

Piştî axaftina Mustafa Özçelik, Serokê Giştî yê PSKYê Mesut Tek, Endamê Rêvebirîya PDK-Bakur Mehmet Konuk, Berpirsê Peywendîyên Sîyasî yê Hereketa Azadî Sitki Zîlan di derbarê rol û bîr û bawerîyên Mele Mustafa Barzanî de axaftin û ruhê welatperwerê Kurd Ali beyköylü şad kirin, sersaxî ji malbata wî û ji gelê Kurdistanê re xwestin. Piştî axaftinan welatperwerê Kurd Şêx Mîzbeh di derbarê Mele Mustafa Barzanîyê nemir de helbesteke xwe xwend.

Civîna bibîr anînê û şînê, bi axaftinên rewşenbîrên Kurd Ahmet Kasimoglu, İbrahim Güçlü, Zahit Bozarslan û İsmail Aslan yên di derbarê Mele Mustafa Barzanîyê nemir û rehmetî Ali Beyköylü de berdewam kir. **rojevakurd.com**

Serokê berê yê Fransayê rola Pêşmerge bilind dinexîn e

Serokê berê yê Fransayê François Hollande ragehand ku, ew ti carî rola Pêşmergeyên Kurdistanê di şerê DAIŞê de jibîr nakin.

Serokê berê yê Fransayê François di daxuyaniyekê de ji K24ê re amaje bi bandora hêza Pêşmerge di şerê Mûsilê de kir, ku çawa piştevanîya hêzên Iraqî kir.

Serokê berê yê Fransayê got jî: "Ez agahdarî aloziyên di navbera Hewlêr û Bexdayê de me, lê hêvîdar im di demeke nêzik de bête çareserkirin." Derbarê daxistina firokxaneyên Herêma Kurdistanê ji aliyê Serokwezîrê Iraqê ve, Hollande tekez kir, vekirina firokxaneyên navdewletî yên Herêma Kurdistanê girîngiyek e û vekirina wan firokxaneyên bandoreke erênî li ser asayîkirina pêwendiyên Hewlêr û Bexdayê dike. **BasNews**

Parlamentoya Iraqê bêyî rizamendiya kurdan, bûdceya sala 2018 pesend kir!

Parlamentoya Iraqê bêyî rizamendiya kurdan, bûdceya sala 2018 pesend kir! Parlamentoya Iraqê bêyî rizamendiya nûnerên gelê Kurdistanê, bûdceya sala 2018 ya Iraqê pesend kir.

Qasekî beriya niha bûdceya sala 2018 ya Iraqê, ku ev çend meh bûn dihat gotûbêjîkirin, ji aliyê parlamentoya Iraqê ve hat pesendkirin.

Li ser vê mijarê, parlamentera kurd û endama firaksyona YNKê li parlamentoya Iraqê Rêzan şêx Dilêr ji BasNewsê re got, parlamentoya Iraqê bûdce bêyî rizamendiya kurdan pesend kir. Rêzan şêx Dilêr her wiha got, ez daxwaz ji rêveberiya Herêma Kurdistanê dikim li hember vê yekê helwesta xwe eşkere bike û civaka navdewletî jî ji vê zilmê agahdar bike. Wê parlamentera kurd anî ziman ku serokwezîrê Iraqê Heyder Ebadî ne xemxorê kurd e û got, hikûmeta Iraqê dixwaze bi vê yekê ziyaneke mezin bigihîne kurdan. **BasNews**

Bakurê Kurdistanê...Li Qersê şer: Kuştî û birîndar hene!

Li bajarê bakurê Kurdistanê Qersê şer û pevçûn rû da û şerê bi çek pêkhat de herî kêm kesek mir. Herwaha hat zanîn gelek kes birîndar bûne û gelek wesayîten ambulans çûn cihê bûyerê û birîndar rakirin nexweşxaneyan.

Li Qersê di navbera du gruban de şer derket û şerê ku çek hatin bikaranîn de kesek mir û gelek kes jî birîndar bûn. Li bajarê Qersê yê bakurê Kurdistanê li şeqama Atatürk ji ber sedemek ne diyar şer derket û di wî şerî de herî kêm kesek mir û gelek kes birîndar bûn. Hat zanîn kesên ku birîndar bûne bi ambulansan rakirin nexweşxaneyan. Herwaha gelek tîmên polis çûn cihê bûyerê û ji bo kesên ku revîne bîr girtin jî xebat destpê kiriyê. **BasNews**

Rûsya: Êrîşî Türkiye bibe, em dê Türkiye biparêzin

Cigirê Serokê Komîteya Ewleyiyê yê DUMA Aleksandr Sherin, diyarkir ku, ger êrîşek atomî hemberî Suriye, Iran, Koreya Bakur, Çîn û Türkiye bibe, Moskow amade ye bikeve tevgerê û wan biparêze. Di axaftina xwe ya li pêş Meclisa Federal de Serokê Rûsyayê Vladimir Putin diyarkiribû ku, ger êrîşek atomî hemberî hevkarên wan bê pêkanîn, Rûsya dê yekser bersivê bide. Ligor nûçeyê Ajansa Sputnik a Rûsî Sherin liser pîrsa mebesta Putin kîjan welat in, weha bersiv da: "Welatên endamên Rêkêftina Hevpar a Ewleyiyê ne. Suriye ye. Çîn jî dostê me ye û dikeve nav welatên dostên Rûsya de. Em herweha Koreya Bakur û Iranê jî dikarin bibêjin û Türkiye hevkarê me ye herdemî bûye". Di nav welatên endamên Rêkêftina Hevpar a Ewleyiyê de: Ermenistan, Rûsya Spî, Kazaxistan, Kirgizistan û Tacikistan jî hene. **kurdistan24.net**

Siyasetmedarên Rojava: Agirbest li Sûriyê bînpê dibe

Li Rojavayê Kurdistanê û Sûriyê rêkêftina agirbestê bînpê dibe, hin siyasetmedar dibînin dewletên serperîşt yek ji sedemên berdewamiya şer in. Hin şopîner jî dibêjin ku ta nuha berjewendiyên dewletên xwedî hêz bicih nehatine û ev yek jî ji sedemên neserketina biryara agirbestê ne.

Tevî biryara Encûmena Asayîşa Navdewletî ya taybet bi ragihandina agirbestê li hemû deverên Sûriyê, lê êrîşên artêşa Tirkîyê li bajarê Efrînê nehatine rawestandin. Li gorî biryara navdewletî 2401 ji bo dema 30 rojê dê şer raweste.

Şîrovekarê siyasî Ferîd Sadûn dide zanîn, ku ev biryar ta niha nehatiye bicîkîrîn, ji ber ku ew agirbest berjewendiyên dewletên serperîşt pêk nayîne. Tekez dike jî li Xûta Şamê rêjîm şer narawestîne, ta wê deverê kontrol bike, herwiha Tirkîyê jî ji bo berjewendiyên xwe şer berdewam dike û ji ber vê

yekê rêkêftina agirbestê tê bînpê kirin. Rêveberiya xweser di beyanameyekê de bi fermî biryara

dewletên sereke mîna Rûsya û Amerîka berpirs in di ber berdewamiya şer de û bi vê yekê dê şer

agirbestê li xwe girt û da zanîn ku ewê pabendî xalên wê bibin.

Serkirdê di Hevbendiya Nîştîmanî ya Kurd li Sûriyê (HNKS) de, dide zanîn jî ku ew di wê baweriyê de ye ku ti pîrgirêk di Sûriyê de bi şer nayên çareserkirin. dibêje jî,

li Sûriyê berdewam be.

Biryar e di nivê vê mehê de gereke nû ji civînen Astanê bi rê ve biçe, û li gorî hin çavdêran, ji ber biser neketina biryara agirbestê ti hêvî di Astanê de ji bo peydakirina agirbestekê tune ye. **kurdistan24.net**

Jinan serdana dayikên aşitiyê kir

Bi nêzîkbûna 8 Adarê jin li gelek deveran çalakîyên cûr bi cûr li dar dixin. Li Amedê jî komek jin, her roj li taxekî çalakîyekê li dar dixin. Koma jinan di çarçevoya hefta 8 Adarê Roja Jinan serdana dayikên

aşitiyê yên ku her heftê rojên Şemiyê li avahiya mafê mirovan kom dibin û daxuyaniya çapemenî didin, kirin û kulîlk dan dayikan. Di nav koma jinan de parlementerên HDP û endamên platforma jinan û

jinên di saziyên sivil de kar dikin jî amade bûn. Parlementera Amedê ya HDPê Sîbel Yîgîtalp ji ber roja 8 adarê axaftinek kir û got: 'Jin li tevahîya cihanê êdî xwe birêxistin kiriye û li hember zilm û zordariye, li hember kuştin û tunekirinê serê xwe hil dide û hemî astengiyan red dike. 8 Adarê jî wek roja azadiya jina tê qebulkirin. Ji ber wê yekê jî jin li qada ne û dengê xwe bilind dikin. Bi mûnasebeta roja jinan, li dayikên aşitiyan pîroz dikin û piştgirî didin doza mafê wan. Yîgîtalp, bang li jinan jî kir ku di 8 Adarê de dest bidin hevdu û hêza xwe li qadan mezin bikin.

Di civîna çapememiyê ya Dayikên Aşitiyê de jî, dayikekî jî çîroka zarokên xwe yên kûjerê wî ne diyar e û di salên 90î de ji kîjan konaxan derbas bûne û rastî çî hatine vegot. Piştî axaftinan jinan kulîlk dan hevdu û roja hevdu pîroz kirin. **BasNews**

День памяти легендарного Мустафы Барзани

1 марта 1979 года перестало биться сердце выдающегося деятеля курдского освободительного движения Моллы Мустафы Барзани.

Детство и юность

Барзани родился 14 марта 1903 года в поселке Барзан, в семье лидера одноименного племени, шейха Мухаммеда. Отец вскоре после рождения сына умер, и Мустафу воспитывали его братья, шейх Абдель-Салам, а после ареста последнего турками (1914) и казни — шейх Ахмед Барзани. Сам Барзани рассказывал, что его первым детским воспоминанием является арест его семьи турками (после очередного восстания) и заключение его с матерью в тюрьму. "Я открыл глаза, чтобы увидеть себя пленником," — говорил он.

Барзани получил традиционное религиозное образование в медресе в Барзане и Сулеймании, где считался лучшим учеником; за познания в богословии он стал известен под уважительным прозвищем "Молла Мустафа". Он находился под большим влиянием личности своего старшего брата шейха Ахмеда, который, по его признанию, заменил ему отца.

В боевых действиях Барзани принимал участие, начиная с 1919 года, то есть с 16-летнего возраста, когда он был послан братом во главе отряда против англичан для поддержки Махмуда Барзанджи. Вскоре он участвовал в экспедиции, имевшей целью спасение нескольких армянских семейств от турецкой резни. Во время барзанского восстания 1931—1932 годов Барзани впервые отличился как полководец, разгромив в долине Важи иракскую колонну (два батальона, усиленных тремя кавалерийскими и полицейскими ротами и артиллерийской батареей). После подавления восстания он эмигрировал в Турцию, затем сдался на амнистию, но, вопреки обещаниям, был сослан вместе с шейхом Ахмедом и всей семьей на юг Ирака, затем в Сулейманию. При этом была предпринята первая попытка убить его (губернатор Мосула пытался отравить его с помощью кофе).

Восстание 1943—1945 гг. и Мехабадская республика

В 1943 году Барзани с помощью националистической организации "Хива" ("Надежда") бежал из Сулеймании в Иран, собрал там отряд, вторгся в Барзан и поднял новое восстание, разоружив все полицейские посты в области. Под давлением англичан иракское правительство заключило с ним перемирие, пообещав автономию для Барзана. В августе 1945 года боевые действия были возобновлены при помощи английских танков и авиации, и Барзани, после первых успехов, был вынужден покинуть Барзан. Вместе со всем племенем (10 тыс. человек, из них 2 тыс. вооруженных мужчин) Барзани ушел в советскую зону оккупации в Иране, где вскоре была провозглашена Мехабадская Республика; Барзани был назначен главнокомандующим ее силами и получил звание генерала. 16 августа 1946 года Барзани был заочно избран председателем новообразованной Демократической Партии Курдистана.

Поход в СССР

После падения Мехабадской республики в декабре 1946 года Барзани и барзанцы оказались в сложном положении. В результате весной было принято решение: племя возвращаться в Ирак, тогда как сам Барзани с добровольцами делает попытку прорваться в СССР. Собрав отряд из 500 человек, Барзани выступил из Барзана через территорию Турции и Ирана и, разбив при Маку иранские войска, вышел к реке Аракс и 17—18 июня 1947 года в районе Нахичевани, Азербайджана, вступил в СССР.

По воспоминаниям П. Судоплатова, "прорвавшиеся через границу боевые отряды Барзани насчитывали до двух тысяч бойцов, с ними находилось столько же членов их семей". В СССР барзанцам некоторое время давали военное обучение в Азербайджане, но затем их сослали в Узбекистан. П. Судоплатов вспоминал, что "Советские власти сначала интернировали курдов и поместили в лагерь, а в 1947 году Абакумов приказал мне провести переговоры с Барзани и предложить ему и прибывшим с ним людям политическое убежище с последующим временным расселением в сельских районах Узбекистана поблизости от Ташкента. Советская сторона согласилась, чтобы Барзани и часть его офицеров прошли спецобучение в наших военных училищах и академии. Я также заверил его, что расселение в Средней Азии будет временным, пока не созреют условия для их возвращения в Курдистан."

Во главе Сентябрьского восстания

После Иракской революции 14 июля 1958 года Барзани вернулся в Ирак (6 октября), где его встретили как общенационального героя. Ему тотчас был выделен один из лучших особняков Багдада. Первоначально отношения Барзани и возглавляемой им ДПК с лидером Ирака Абдель-Керимом Касемом складывались наилучшим образом. Но отказ Касема предоставить автономию Курдистану и его поворот в сторону арабского шовинизма вызывает напряженность, приведшую к силовой попытке подавить курдское движение (сентябрь 1961 года). Эта попытка, в свою очередь, положила начало так называемому "Сентябрьскому восстанию", охватившему весь Курдистан.

Барзани, хотя и не был инициатором восстания (считая его несвоевременным и неподготовленным), активно готовился к возможному столкновению, закупал (на предоставленные СССР средства) оружие и т. д. Восстание застало его в Барзане, где он жил с начала года (после фактического разрыва с Касемом и отъезда из Багдада). Выступив из

Барзана с 640 бойцами — в основном старыми соратниками по походу в СССР — он быстро увеличил свою армию, одержал ряд побед над правительственными войсками и овладел горной частью Курдистана, создав фактически независимое государство и затем сформировав его правящие органы. Барзани опирался прежде всего на племена и племенную элиту, с которой был тесно связан в бытовом и психологическом отношении. Это вызвало напряжение между ним и лево-ориентированными интеллектуалами ДПК (во главе с первым секретарем Ибрагимом Ахмедом), которые считали его "отсталым феодалом" и пытались отсечь от руководства движением. Весной 1964 года между Барзани и Политбюро произошел открытый конфликт, закончившийся полной победой Барзани и бегством Политбюро и его сторонников в

Иран. С этого момента Барзани приобрел положение абсолютного лидера ДПК, уже никем никогда не оспаривавшееся.

Основные требования Барзани к Багдаду сводились к предоставлению Курдистану широкой автономии и прекращению дискриминации курдов при назначении на государственные должности и распределении бюджетных средств. Будучи реалистом, целей создания независимого Курдистана он не выдвигал; он отдавал себе отчет, что такая акция противоречит интересам как всех ближневосточных, так и великих держав, а потому заранее обречена на неудачу и способна только погубить курдское движение. Впрочем, в минуты особого подъема или раздражения против Багдада у него вырывались слова о провозглашении независимости. Барзани стремился ладить с властями Турции, Сирии и Ирана (стран, разделивших Курдистан) и подчеркивал, что курды в каждой стране должны решать свои проблемы самостоятельно. С другой стороны во всех странах, где проживали курды (включая Ливан), были созданы свои "Демократические партии Курдистана", ставившие целью помощь барзанистскому движению; согласно их идеологии, Иракский Курдистан — центр курдского движения, и успех курдов во всех частях "Большого Курдистана" неразрывно связан с успехом или неудачей Барзани в Ираке.

В смысле международной политики Барзани пытался не связывать курдское движение с каким-то одним блоком, а обеспечить ему максимально широкую поддержку: продолжая получать помощь из Москвы, он обеспечил себе поддержку Ирана и Израиля, благожелательное отношение Египта, в меньшей степени Сирии; сильны были позиции курдов и во Франции. Особенно упорно и настойчиво стремился Барзани заручиться поддержкой США; но это удалось ему только в 1972 году, когда Ирак тесно сблизился с СССР. В интервью западным журналистам он настойчиво подчеркивал, что он — не коммунист, и определял себя как "нейтрала" (то есть сторонника "позитивного нейтралитета" — того, что впоследствии стали называть "неприсоединением").

Договор 11 марта 1970 года между Барзани и Саддамом Хусейном, признавший право курдов на автономию, был вершиной политических успехов Барзани. Однако вскоре отношения между Барзани и Багдадом вновь стали портиться. В "мирный" период он пережил целый ряд покушений, организованных спецслужбой "Мухабаррат": в ночь на 7 декабря в Багдаде была обстреляна машина его сына Идриса; 29 сентября 1971 года в его резиденцию в Хаджи-Омране была заслана делегация арабских шейхов, снабженных взрывчаткой (погибло двое охранников; сам Барзани отделался царапиной). В июле 1972 года к Барзани был подослан новый убийца (сирийский курд Ибрагим Габари), впрочем с самого начала перевербованный курдской спецслужбой "Парастин", которая и предъявила его журналистам.

Изданного баасистами Закона об автономии Курдистана (11 марта 1974 года г.) Барзани не признал. Основным пунктом противоречий был вопрос о границах автономии. На совещании курдского руководства, отвергшем правительственный закон, Барзани заявил буквально следующее: "Они (Баас) хотят, чтобы мы уступили Киркук и другие районы. Это невозможно. (...) Я не хочу, чтобы курды пришли к моей могиле и плюнули на неё, говоря: "Зачем ты продал Киркук?!""

В этом последнем восстании Барзани пользовался массовой поддержкой Ирана, имевшей жизненно важное значение. Шаху он не доверял, называя его "гадюкой, всегда готовой укусить". Но он полностью доверял гарантиям, данным ему госсекретарем США Киссинджером. Поэтому ирано-иракское соглашение в г. Алжире от 6 марта 1975 года явилось для него неожиданным ударом. 19 марта Барзани, оказавшись в безвыходном положении, отдал приказ о прекращении сопротивления и уходе в Иран; 22 марта он сам покинул иракскую территорию.

Последние годы и смерть

Шах предоставил ему дом в Кередже (пригород Тегерана). Однако крушение восстания оказалось для него и физическим ударом: уже в апреле его здоровье резко ухудшилось, летом он уехал на лечение в США, где ему поставили диагноз: рак. Весть об этом Барзани воспринял стоически: его сын Масуд, приехавший в США через несколько дней после постановки диагноза, вспоминает, что Барзани казался единственным веселым человеком среди курдов, всячески пытаясь развеять мрачное настроение окружающих. "Смерть — это путь всех людей, — сказал он при встрече сыну. — Это — судьба, с которой невозможно бороться".

Барзани продолжал, насколько мог, прилагать усилия для курдского национального дела. Он активно добивался встреч с американскими политиками, настаивал на встрече с новоизбранным президентом Картером, пытаясь заставить США изменить свою позицию в курдском вопросе. Весть о свержении шаха в Иране внушила ему новые надежды. Но в этот момент его здоровье окончательно ухудшается.

1 марта 1979 года Барзани скончался в Вашингтоне. Его тело было похоронено в Шно, близ ирано-иракской границы; в 1993 году прах был перенесен в Барзан.

После смерти Моллы Мустафы ДПК и курдское движение в Ираке возглавил его сын Масуд.

Характеристика и историческая роль

Все, знавшие Барзани, в равной степени отдают должное как его талантам политика и воина, так и его высоким моральным качествам. Его личная неприязнательность и аскетизм, преданность своим соратникам и своему делу, справедливость и гуманность, в сочетании с выдающимися интеллектуальными способностями, сделали его предметом всеобщего поклонения в Курдистане. Кази Мухаммед на суде отзывался о нём в следующих выражениях: "Я могу сказать, что Молла Мустафе Барзани свойственны человечность, смелость, прямота, бесстрашие — все эти черты, которые присущи великим людям (...). Также он имеет все качества, присущие мусульманским святым — любовь к Богу, религии и беднякам". Нейтральные наблюдатели (Эрик Руло, Дана Адамс Шмидт и др.) также чрезвычайно высоко ставят моральные и человеческие качества Барзани.

О Барзани как о полководце лучше всего свидетельствуют его враги. После прорыва Барзани с 500 соратниками боевых порядков иранской армии при Маку (9 июня 1947 года) начальник иранского генштаба Размара отдал приказ провести расследование: каким образом стало возможным подобное, "несмотря на то, что у армии было в 10 раз больше бойцов, чем у барзанистов, и, кроме того, она располагала такими средствами как автомобили и т. д." В том же приказе названы потери иранцев: 31 убитый и 35 раненых (в их числе и старшие офицеры). Барзанцы, по бесспорным данным (есть поименный список участников похода) — потеряли убитыми двух человек, из них одного уже после прорыва.

Насколько Барзани был щепетил в моральном отношении, красноречиво свидетельствует случай, рассказанный в воспоминаниях Масуда Барзани. Сын, в качестве начальника спецслужбы "Парастин", предложил ему план убийства Хайраллаха Тульфаха (родственник и ближайший сподвижник Саддама Хусейна). У курдов была гарантированная возможность подложить в дом Хайраллаха мощную бомбу. Выслушав доклад, Барзани спросил, не пострадают ли члены семьи Хайраллаха — женщины и дети? И узнав, что здесь никакой гарантии быть не может, категорически запретил сыну ныне и впредь "даже и помышлять о подобных вещах".

Будучи деятелем национально-освободительного движения и глубоко верующим мусульманином, Барзани был решительно чужд всякой национальной или религиозной нетерпимости. В его отрядах наряду с курдами и мусульманами сражались арабы и христиане (халдеи и ассирийцы); он постоянно наставлял пешмарга, что война идет не с арабским народом, а с иракским режимом. Гуманное обращение с пленными также было одним из его постоянных требований.

Хотя восстание, поднятое Барзани, в конце концов потерпело крах, ему удалось заложить фундамент курдских политических структур, которые при более благоприятном обороте событий в 1991—2003 годах привели к созданию формально федерального, а фактически полунезависимого Иракского Курдистана.

ДИПЛОМАТ

№ 08 (413) 5-11 Март 2018-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Парламент Курдистана принял законопроект о реформе зарплат и пенсий

Парламент Иракского Курдистана 27 февраля принял законопроект по радикальной реформе системы зарплат и пенсионного фонда региона. Как сообщили законодатели,

законопроект поможет Региональному правительству Курдистана (КРГ) экономить до 150 млрд. динар ежемесячно.

Заместитель спикера парламента Джафар Эменки сказал, что законопроект устранил возможность получения двойных зарплат или выплат несуществующим работникам, только числящимися таковыми.

Новые меры также будут гарантировать, что ни один пенсионер не получит менее 300 000 динаров (253\$) в месяц. **kurdistan.ru**

Сенатор Тед Круз выступил в поддержку независимого Курдистана

Республиканский сенатор США Тед Круз заявил о своей поддержке курдов и сказал, что мечта о независимом курдском государстве обязательно сбудется.

"Я решительно поддерживаю свободный и независимый Курдистан", - сказал Круз курдским журналистам в Вашингтоне.

"Я считаю, что однажды, и, возможно, раньше, чем многие думают, мы увидим свободный и независимый Курдистан", - подчеркнул американский сенатор, пообещав продолжить выступать в поддержку курдского устремления к независимости. "Курды были нашими друзьями. Они поддерживали Америку, когда это

было необходимо. Они поддерживали Америку реальной ценой, реальными жертвами", - сказал он. **kurdistan.ru**

В Германию вернулись около 240 сторонников ИГ

Всего около 970 граждан Германии выехали в Сирию и Ирак для того, чтобы присоединиться к террористической группировке "Исламское государство" (ИГ). На данный момент

около 160 из них погибли, сообщает в субботу, 3 марта, газета Kölner Stadt-Anzeiger со ссылкой на Федеральное ведомство по уголовным делам. Германские власти говорят о том, что 80 из них точно сражались на стороне ИГ.

Обратно в Германию вернулись около 240

человек. Их них, в частности, в землю Северный Рейн-Вестфалия - 74 человека, под стражу при этом были помещены только 14. Правоохранители ведут наблюдение только за некоторыми из тех, кто остался на свободе.

За наблюдением за всеми не хватает ресурсов, несмотря на то, что количество сотрудников правоохранительных органов было увеличено, указывает Kölner Stadt-Anzeiger. Учитывая массивные потери территорий джихадистами из ИГ, число возвращающихся на родину экстремистов может вырасти, отмечает издание.

Ранее сообщалось, что на подконтрольных ИГ территориях в Сирии и Ираке находятся около 290 детей и подростков из Германии. По возвращении они могут представлять угрозу для общественной безопасности, считают в спецслужбах Германии. "Опасность состоит в том, что эти дети возвращаются с "промытыми мозгами", перед ними поставлена задача совершать нападения", - заявлял глава Федерального ведомства по охране конституции Ханс-Георг Масен (Hans-Georg Maaßen).

Масрур Барзани обсуждает кризис отношений Эрбиля и Багдада с американскими сенаторами

Глава Совета Безопасности Иракского Курдистана Масрур Барзани 27 февраля встретился с рядом сенаторов США, чтобы обсудить последние политические события в Курдистане и проблемы в отношениях между Эрбилем и Багдадом.

В ходе отдельных встреч глава курдских сил безопасности провел обсуждения на Капитолийском холме с сенатором Тимом Кейном, сенатором Тедом Крузом и сенатором Джимом Инхофом.

"Мы обсудили партнерство между США и Курдистаном и необходимость того, чтобы Багдад выполнил свои конституционные обязательства", сказал он после встреч.

Глава СБ Курдистана находится в Вашингтоне для проведения ряда встреч с представителями Белого дома, Госдепартамента и Конгресса. На прошлой неделе он встретился с советником по национальной безопасности США генерал-лейтенантом Гербертом Макмастером, который подтвердил поддержку США Курдистану. **kurdistan.ru**

REHMA XWEDÊ LÊBE

"Yekîtiya civata Kurdên Azerbaycanê" û rêdaksîona rojnama "Diplomat"ê bi serkarîya Tahir Silêman, Nerîman Eyyûb, Elîxanê Qadir, Xalitê Ebdilbarî, Keremê Oric, Sîyabendê Huseyn, Velîyê Mehmed, bona wefatkirina

Xalidê Eslîn

serxwaşiyê didine gûrê wî Îbrahîm, Têmir, Îslam, brazîyê wî Elî, Barzanî û malbeta wî.

Rehma Xwedê lêbe, cîhê wî cînetbe.

"Yekîtiya civata Kurdên Azerbaycanê" û rêdaksîona rojnama "Diplomat"ê bi serkarîya Tahir Silêman, Nerîman Eyyûb, Xalitê Ebdilbarî, Keremê Oric, Sîyabendê Huseyn, Velîyê Mehmed, Berzanîyê Muso, bona wefatkirina bê wede

Zînêya Mehmed

serxwaşiyê didine bavê wî Mehmedê Nadir û malbeta wê.

Rehma Xwedê lêbe, cîhê wî cînetbe.

Allah rəhmət eləsin!

"Azərbaycan Kürdləri" İctimaii Birliyinin idarə heyəti və "Diplomat" qəzetinin redaksiya heyəti adından Tahir Süleyman, Ədalət Bədirxanlı, Nəriman Əyyub, Adıgözəl müəllim, Elxan müəllim, Füzuli Tanrıverdiyev, Asif müəllim, Sağatəl Cəbrayilov, Ramiz Qəmbər, Manaf Səfərov, Vüsal Ziyadxanoğlu, Namiq İbrahimov Ələddinə anası

Xudaverdiyeva Yaxşının

vəfatından kədərləndiklərini bildirir, mərhumun övladlarına və yaxınlarına dərin hüznlə başsağlığı verirlər. Allah rəhmət eləsin, məkanı Cənnət olsun!

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNIVİSAR:

TAHİR SİLÊMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXIR CYLEYMAN

Tel: +994 50 352-33-18

Xüsusi müxbirlər:

Ramiz Qərib,

Tariyel Cəlil

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakû Az1040, soqaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur. e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500